

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Adam Novák

Fenomén filipojakubské noci v současném prostředí České republiky

Vedoucí práce PhDr. Petr Janeček, PhD.

Praha 2015

Poděkování

Rád bych poděkoval bývalým i současným pedagogům Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, jmenovitě pak doktoru Petru Janečkovi, který svým laskavým přístupem, entusiasmem a podnětnými radami dal vzniknout této práci. Velké poděkování také patří mým rodičům i přátelům, kteří mne po celou dobu studia – zejména pak v době vzniku tohoto textu – podporovali.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. prosince 2015

.....
Adam Novák

Abstrakt:

Práce se snaží analyzovat problematiku slavení filipojakubské noci v českém prostředí a jeho životnost v posledních letech, zejména se zřetelem na freetekno komunitu a její pojetí tohoto výročního obyčeje. Výroční obyčeje procházejí v posledních letech výraznými změnami, přičemž freetekno komunita se – jako jedna z nejmladších subkultur mládeže – svébytným způsobem vrací ke „kořenům“ rituálů. Tato práce se v samostatných oddílech věnuje třem základním tématům, která se následně pokusí uvést do vzájemných souvislostí. První část se věnuje rituálu z obecného hlediska, jeho funkci ve společnosti, ale i významu pro jedince. Druhá část se pokouší nastínit slavení filipojakubské noci v českém prostředí, především pak v 19. a 20. století. Třetí část ukazuje freetekno komunitu jako současnou subkulturu mládeže, která inklinuje k archaickým pojetím rituálu. Vzájemnou interakcí těchto tří částí je nástin toho, jak dokáže současná subkultura mládeže napomáhat životnosti tradičních obyčejů, a dále jakým způsobem uchopuje či konstruuje aktuální tradici.

Klíčová slova:

filipojakubská noc, freetekno, subkultury, rituál, výroční obyčej, Česká republika

Abstract:

The Bachelor thesis is focused on analysing an issue of celebrating Walpurgis Night in the Czech Republic, especially focusing on freetekno community and its ways of keeping this phenomenon alive. Main question of the thesis is: Can contemporary subculture keep a traditional calendar custom alive? As they are going through noticeable changes nowadays and freetekno community, as one of the youngest subcultures, returns to the roots of these customs in its own particular manner. Thesis contains three slightly different topics and tries to relate them to each other. The first part is a general description of a ritual in a context of role in society and its meaning for an individual. The second part is aimed on celebrating the Walpurgis Night in Czech territory especially from the nineteenth and twentieth century. The third part contains a brief summary of subculture studies and an introduction to freetekno subculture as a contemporary young community, which tends to rejuvenate an archaic form of rite. The conclusion describes the way freetekno subculture could help to keep the Walpurgis Night alive.

Key words:

Walpurgis Night, freetekno, subcultures, ritual, calendar custom, Czech Republic

OBSAH:

1. ÚVOD	6
2. METODOLOGIE	7
2.1. VÝBĚR RESPONDENTŮ.....	7
2.2. STRUKTUROVANÉ DOTAZNÍKY	8
2.3. POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY	9
2.4. ZŮČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ.....	10
2.5. ZHODNOCENÍ POUŽITÝCH ZDROJŮ	11
3. RITUÁL.....	14
3.1. KLASIFIKACE RITUÁLŮ.....	15
3.2. OHEŇ A JEHO RITUÁLNÍ VÝZNAM	17
3.2.1. Svatojanské ohně.....	18
3.2.2. Postní ohně před Velikonocemi	19
3.2.3. Oheň v předvečer svátku Všech svatých.....	19
3.3. KELTSKÁ TRADICE	20
4. ČESKÉ PROSTŘEDÍ.....	23
4.1. HISTORIE.....	23
4.2. PODOBY SLAVENÍ FILIPOJAKUBSKÉ NOCI.....	24
4.3. STAVĚNÍ MÁJŮ	26
5. SUBKULTURA	27
5.1. FREETEKNO SUBKULTURA.....	30
5.2. VÝROČNÍ UDÁLOSTI VE FREETEKNU	33
6. ZÁVĚR.....	37
7. Seznam použité literatury	40
8. Internetové zdroje	42
9. Přílohy	43
8.1. Příloha 1	43
8.2. Příloha 2	48
8.3. Příloha 3	55
8.4. Příloha 4	56

1. ÚVOD

Výroční obyčej a freetekno subkultura – pro někoho neslučitelné pojmy, které nemají mnoho společného. Výroční obyčeje jakoby nám ukazovaly minulost a život našich předků, zatímco freetekno komunita je fenomén posledních desetiletí. Pokud ovšem překonáme tyto počáteční předsudky, pak zjistíme, že i v moderním světě a současné společnosti se odráží doba dávno minulé.

Dříve lidé slavili dny, které byly významné pro tehdejší způsob života – nejvýznamnější roli hrál zemědělský rok. Lidové prostředí reagovalo na střídání ročních období, ač bez přesnějšího vymezení, citlivěji na změny projevu počasí a z toho plynoucí situace než dnešní společnost. V současné době jakoby obyčeje a s nimi spjaté tradice pomalu mizely – důkazem snad může být i to, že UNESCO roku 2003 přijalo *Úmluvu o ochraně nemateriálního kulturního dědictví*.¹ Takováto úmluva by dříve jistě nebyla zapotřebí – tradice by se udržovaly samy. Opravdu ale mizí tradiční výroční cyklus z povědomí lidí? Nebudeme zde mluvit o Vánocích a dalších svátcích, které v dnešní společnosti dostaly konzumní ráz – mluvmе zde o obyčejích, které nám mají připomínat pouze a jen výroční cyklus, proměny přírody a sounáležitost společenství.

Naše práce se pokusí nejprve nastínit obecná fakta o rituálu jako takovém a poté stručně popsat, jak se slavila filipojakubská noc dříve a jak se k tomuto magickému večeru lidé stavěli. Následně si přiblížíme problematiku subkultur, především freetekno komunity, a pokusíme se nalézt odpověď na to, zda moderní pojetí subkultury může napomáhat, byť ve změněné podobě, udržování životnosti obyčejů lidové tradice.

---

¹ DRÁPALA, Daniel: *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti: Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti*, Brno: Česká národopisná společnost, 2014, s. 7.

2. METODOLOGIE

Pro svou práci používám několik výzkumných metod, které jsou vesměs metodami kvalitativními a podrobně je budu popisovat níže. Cílený sběr dat pro můj terénní výzkum probíhal především v posledním půlroce, tedy od jara 2015 do konce téhož roku, vlastní pozorování freetekno subkultury jsem však prováděl přibližně po dobu pěti let, kdy v této subkultuře aktivně participuji. Ačkoliv se v té době ještě nejednalo o cílené pozorování s psaným výstupem, toto období mi pomohlo se v dané společnosti zorientovat a získat o ní cenné poznatky.

2. 1. VÝBĚR RESPONDENTŮ²

Respondenty pro svůj projekt jsem rozdělil do dvou skupin dle svého vztahu k nim a dle způsobu interakce, kterou jsem pro výzkum zvolil. Všechny osoby se mého výzkumu účastnily vědomě a dobrovolně a jejich jména byla pro účely této práce změněna.

První skupina oslovených pomocí strukturovaného dotazníku jsou osoby, se kterými nemám žádný bližší vztah. Dotazník jsem veřejně umístil na několik internetových portálů souvisejících i nesouvisejících s freetekno subkulturou, a to konkrétně *nyx.cz*³ a *facebook*⁴. Veřejným umístěním dotazníku a žádosti o jeho vyplnění jsem se snažil do výzkumu vnést názorovou diverzitu a získat respondenty i mimo okruh lidí mně známých, kteří tvořili druhou mnou oslovenou skupinu. Detaily o respondentech i získaném materiálu jsem zpracoval v kapitole Strukturované dotazníky.

Druhou skupinou je vzorek několika osob mně známých, o kterých vím, že se dlouhodobě aktivně účastní pořádání freetekno akcí včetně mnou zkoumaných čarodějnických akcí. Tuto metodu výběru tedy můžeme označit za výběr účelový (*purposive sampling*),⁵ jež je jednou z nejčastějších metod kvalitativního výzkumu. Účelový výběr může mít několik

---

² Jsem si vědom rozdílu, jaký mezi pojmy *respondent* a *informátor* vnímá např. Laco Toušek (TOUŠEK, Laco: Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie, *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 25-106), z jehož textu částečně ve své metodologii vycházím. Ten za *respondenta* označuje osobu oslovenou jednorázově během jednoho interview. Tato osoba odpovídá na přímé a rozšiřující otázky, ale výzkumný pracovník s ní během projektu nepřichází do dlouhodobé a intenzivnější interakce. Naopak *informátor* je dle tohoto rozdělení osoba dotazovaná opakovaně v rámci několika polostrukturovaných či volných rozhovorů. Jelikož se všemi dotazovanými jsem pracoval pouze v rámci jednoho sezení, případně odpovídali na strukturovaný dotazník, nazývám je souhrnně respondenty.

³ Konkrétně diskuze *Halomrды x spirit*.

⁴ Konkrétně diskuze *České zvyky a tradice*.

⁵ TOUŠEK, Laco: Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie, *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2012, s. 56.

podob, v mém případě se jednalo především o výběr respondentů, kteří výrazně reprezentují daný problém, tedy tzv. výběr intenzivních případů (*intensive case sampling*).⁶ Detaily o respondentech i získaném materiálu jsem zpracoval v kapitole Polostrukturované rozhovory.

2.2. STRUKTUROVANÉ DOTAZNÍKY

Pro účely svého výzkumu jsem vypracoval dotazník obsahující dvě polouzavřené až volné otázky, z nichž druhá obsahuje navíc dvě podotázky. Týkají se respondentova vztahu ke slavení filipojakubské noci v dětství a dnes, jeho vztahu k freetekno subkultuře a jeho názoru na problematiku návaznosti tohoto fenoménu na lidovou tradici. Otázky jsou přesně formulované a psané v českém jazyce, neboť všichni respondenti jsou česky hovořící. Přesné znění dotazníku a všechny zaznamenané odpovědi naleznete v příloze.

Strukturovaný dotazník definuje Harvey Bernard jako dotazníky samořízené (*self-administered questionnaire*) a do této definice zahrnuje dotazníky předkládané respondentovi pomocí internetu, a to jak pomocí přímé e-mailové či jiné online komunikace, tak umístěním na vhodný server k zodpovězení.⁷

Strukturovaný dotazník jsem umístil na diskuzní server *nyx.cz*, kde se sdružuje velká část české freetekno komunity, a rovněž do facebookové diskuze, viz výše, která nebyla spojená s fenoménem freetekno kultury. Účelem bylo získání co nejširšího pohledu na danou problematiku a rovněž co nerůznorodějšího okruhu respondentů. Výsledný získaný materiál však nebyl z mého pohledu příliš dostačující, neboť jsem dostal odpovědi pouze od pěti respondentů, z čehož dva dotazníky byly velmi stručné, až téměř nepoužitelné. Dva z dotázaných mají vazby na freetekno subkulturu, jeden se s tímto fenoménem setkal, ale nedá se považovat za insidera, a dva nemají na tuto komunitu vůbec žádnou vazbu. Věk respondentů se pohybuje mezi 23 a 68 lety, jsou různého vzdělání i profese, u jednoho z nich není zaměstnání známo.

---

⁶ BERNARD, Russel Harvey: *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, New Delhi: SAGE, 2013, p. 182-185.

⁷ Ibid. p. 187

2.3. POLOSTRUKTUROVANÉ ROZHOVORY

Významnou část poznatků mi poskytly tzv. polostrukturované rozhovory dle definice Barbary Wildermuth.⁸ Při těchto rozhovorech jsem s respondenty komunikoval osobně a předkládal jim předem definované dotazy, které byly stejné jako ve výše popsaném strukturovaném dotazníku. Wildermuth popisuje polostrukturovaný rozhovor jako několik částí, které na sebe navazují. Primární jsou tzv. základní otázky (*essential questions*), které pak výzkumný pracovník dále rozvíjí kladením dalších otázek, např. doplňujícími otázkami (*extra questions*), sondážními otázkami (*probing questions*) atd.

Bernard počítá s podobnou metodou a nazývá ji polostrukturovaný rozhovor (*semi-structured interview*). Považuje tuto metodu za ideální, pokud počítáte pouze s jedním rozhovorem s daným respondentem a zároveň se snažíte získat co největší množství kvalitních informací. Doporučuje rovněž tzv. průvodce (*interview guide*), tedy psaný či tištěný seznam otázek, na které má dotazovaný odpovědět. Tohoto průvodce jsem při výzkumu nepoužil, ale přesto jsem dotazovaným pokládal otázky stejné, jako ty definované ve strukturovaném dotazníku, načež jsem je dále rozvíjel.⁹

Jan Hendl tento způsob výzkumu nazývá *rozhovor pomocí návodu*, kdy má tazatel předem připravený seznam konkrétních otázek, na které je v rámci rozhovoru nutné odpovědět, ale je jedno v jakém pořadí a také lze tyto otázky libovolně upravovat a doplňovat.¹⁰

Kritéria pro výběr respondentů pro účely polostrukturovaného rozhovoru jsem popsal výše, jde tedy především o osoby mně známé, o kterých vím, že se aktivně podílejí na pořádání mnou zkoumaných akcí. V rámci této části výzkumu jsem kontaktoval dohromady pět osob, s nimiž jsem se následně osobně sešel a položil jim otázky na základě předem připraveného dotazníku a jejich odpovědi s nimi dále rozvíjel. Se třemi osobami jsem se sešel jednotlivě, v jednom případě se jednalo o pár (muže a ženu), jenž jsem pozval k rozhovoru společně. Všichni dotazovaní jsou aktivní ve freetekno komunitě, tj. přímo členové určitého soundsystému (viz kapitola Freetekno subkultura), nebo jejich blízcí přátelé a partneři. Všichni dotázaní pochází z České republiky. Tři respondenti jsou ženy, dva muži, všichni mezi 22 a 29 lety, čtyři z nich jsou zaměstnaní, jeden student pracující na částečný úvazek.

---

⁸ WILDEMUTH, Barbara: *Applications of social research methods to questions in information and library science*, Westport: Libraries Unlimited, 2009, p. 222-231.

⁹ BERNARD, Russel Harvey: *Social Research Methods; Qualitative and Quantitative Approaches*, New Delhi: SAGE, 2013, p. 180-185.

¹⁰ HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, Praha: Portál, 2005, s. 173-177.

Čtyři z dotázaných jsou vysokoškolsky vzdělaní (Bc. a Ing.), jeden má střední školu s maturitou. Všichni dotázaní byli na začátku našeho setkání seznámeni s konceptem mé práce, projevíli o ni zájem a výzkumu se účastnili ochotně a aktivně. Záznamy polostrukturovaných rozhovorů v písemné podobě naleznete v příloze pod názvem Příloha č.2. Jde o sumarizaci, jelikož jsem v průběhu rozhovorů nezapísoval všechny získané informace a dělal si pouze poznámky.

2.4. ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ

Na zúčastněné pozorování, jakožto jednu ze stěžejních metod etnologického a antropologického výzkumu, existuje několik pohledů a od nich se odvíjejících definic. Příkladem českého etnografického pojetí může být dělení na čtyři chronologicky navazující fáze. První se nazývá fáze přípravná, při níž etnolog vybere lokalitu a téma svého výzkumu, seznámí se s dostupnou literaturou (teoretickou i metodologickou) a rovněž formuluje výzkumnou hypotézu. Po ní následuje realizační fáze, kde vědecký pracovník v terénu shromažďuje data, dále interpretační fáze, tedy třídění a vyhodnocování získaných dat a nakonec fáze publikační, kdy dochází k publikaci písemných závěrů z výzkumu, či jejich uložení do archivu.¹¹

Pokud vezmeme v úvahu pohled anglo-americké kulturní antropologie, nabízí se nám například rozdělení fází zúčastněného pozorování dle Bernarda.¹² První z nich nazývá navázání kontaktu (*initial contact*), druhou kulturní šok (*culture shock*), objevení zřejmého (*discovering the obvious*), načež při dlouhodobém zkoumání přichází pauza (*break*), soustředění (*focusing*), vyčerpání, další pauza a následně horečnatá aktivita (*exhaustion, second break and a frantic activity*), následované opuštěním místa výzkumu (*leaving the field*). Tento proces je vždy vědeckým pracovníkem vnímán z pozice outsidera a počítá pouze se zkoumáním cizí kultury.

Koncept etnologického výzkumu, při němž ale pozorovatel zkoumá svou vlastní kulturu z pozice insidera, popsal rovněž Bernard a nazývá jej *native ethnography*. Dle něj má tato metoda nesporné výhody, především velmi dobrou znalost reálií a přirozenou orientaci v dané problematice, rovněž zde odpadá nutnost učit se cizímu jazyku a rovněž se minimalizuje kulturní šok. Nevýhody této metody spatřuje autor v nedostatku objektivitu vůči vlastní

---

¹¹ DOUŠEK, Roman: *Úvod do etnologického výzkumu*, Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 40-47.

¹² BERNARD, Russel Harvey: *Social Research Methods; Qualitative and Quantitative Approaches*, New Delhi: SAGE, 2013.

kultuře a s ním spojené přehlížení kulturních vzorců, které by pro nezávislého pozorovatele byly jasně rozpoznatelné.¹³ Jelikož se v mnou zkoumané subkultuře pohybují, je mi tento Bernardův koncept blízký a krom jejích výše zmíněných benefitů bych rád zmínil také výhodu zjednodušení komunikace s příslušníky – jinak poměrně uzavřené – freetekno komunity, jelikož mnoho z nich považují za své přátele, bylo získání respondentů a platformy pro výzkum velmi snadné.

Mnou provedené zúčastněné pozorování probíhalo ve třech rovinách, první z nich byla samotná participace na freetekno akci ve dnech 1. – 3. května 2015 v bývalém lomu u Tetína ve Středočeském kraji, kde jsem získával důležité poznatky o praktické, ideologické i např. vizuální stránce tohoto rituálu a zároveň získával potenciální respondenty pro svůj další výzkum. Zhodnocené poznatky jsem sepsal v kapitole Freetekno subkultura.

Druhou částí mého zúčastněného pozorování bylo sledování webových stránek a diskuze na diskuzních serverech orientovaných na freetekno subkulturu. Ve výzkumu často podceňovaná internetová komunikace je v tomto případě velmi cenná, protože internet je hlavním komunikačním kanálem české freetekno subkultury, neboť tam se odehrává většina „mimovíkenové“ aktivity, tj. domlouvání akcí, jejich hodnocení, ale i diskuze o ideologickém směřování subkultury. Zaměřil jsem se především na informační a diskuzní server *nyx.cz*, kde je pravděpodobně největší koncentrace členů této komunity.

Jelikož výše zmíněná aktivita pokrývá pouze tu část mé práce, která pojednává o subkulturním vyústění lidové tradice a nikoliv o tradici samotné, kontaktoval jsem v rámci výzkumu etnoložku Jiřinu Langhammerovou, neboť je jednou z nejvýznamnějších odbornic na lidovou tradici v českém prostředí. Během osobního rozhovoru s ní jsem získal cenné informace o průběhu slavení filipojakubské noci od socialismu až po současnost. Stručnou sumarizaci tohoto rozhovoru jsem zapsal, viz Příloha č.3.

2.5. ZHODNOCENÍ POUŽITÝCH ZDROJŮ

Pro teoretické ukotvení prvních dvou částí své práce, tedy obecné části věnované rituálu a části popisující lidovou tradici, jsem měl k dispozici velké množství literatury. Pracoval jsem z velké části s odbornou literaturou českou, ale i se stěžejními díly antropologie a etnologie z dalších zemí, které jsou ovšem vesměs přeloženy do češtiny. Jelikož má práce je

---

¹³ Ibid. p. 334.

orientovaná na české prostředí, nepovažuji své zaměření na českou literaturu za problém a snažím se o rovnováhu alespoň v obecné části věnované rituálu, ve které jsem se opřel o několik světových autorů, a rovněž v části metodologické, kde se snažím maximálně zohlednit anglosaský přístup vedle přístupu kontinentálního a využívám i anglicky psané zdroje.

Část mé práce věnovaná subkultuře z obecného hlediska byla rovněž poměrně dobře teoreticky ukotvitelná, neboť existuje velké množství literatury, které se tímto tématem zabývá, a to jak v českém prostředí, tak v cizojazyčném. Obtížná naopak byla orientace ve velkém množství současných přístupů k pojmu subkultura, neboť se jedná o populární téma, které je navíc uchopitelné z mnoha různých pohledů a vzniká tak velké množství značně diverzních teorií a definic subkultury. Zohlednil jsem proto několik autorů, jejichž definice tohoto pojmu jsem považoval za aplikovatelné v rámci mého výzkumu a dále vycházel především z knihy *Revolta stylem* od Marty Kolářové,¹⁴ která je asi nejvlivnější publikací mapující post-socialistické subkultury v českém prostředí, a rovněž z jejich uvedených zdrojů.

Pro další výzkum freetekno subkultury a zejména jejího potenciálního propojení s lidovou tradicí konkrétně již neexistuje prakticky žádná odborná literatura. Pro popis dané subkultury v českém prostředí čerpám zejména z textu Ondřeje Slačálka v knize *Revolta stylem*,¹⁵ který je dle mého názoru poměrně obsáhlý a vypovídající, pro další výzkum pak vycházím z vlastního terénního výzkumu a z internetových zdrojů. Internetovými zdroji zde myslím zejména diskuzní servery a populární články, přičemž informace v nich obsažené zajisté mohou být i zavádějící, proto se je snažím obzvláště pečlivě kriticky zhodnotit. Vyhnout se práci s internetovými zdroji v případě studie subkultury, pro niž je internet přední komunikační platformou, dle mého názoru nejde.

Podstatnou část mého výzkumu pak tvoří vlastní terénní výzkum, který je blíže popsán v předchozích kapitolách. V něm zkoumám především názory členů freetekno subkultury na danou problematiku, přičemž dávám jen malý prostor osobám, kteří vztah k této subkultuře nemají. Důvodem je skutečnost, že hlavní výzkumnou otázkou této práce je pojetí daného rituálu v rámci freetekno komunity – není zde důvod ani prostor se výzkumem lidového prostředí v současnosti dále obšírněji zabývat. Krom literatury mi značné množství informací o lidovém prostředí v rozhovoru poskytla Jiřina Langhammerová a další bádání na tomto poli

---

¹⁴ KOLÁŘOVÁ, Marta: *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, Praha: SLON, 2011.

¹⁵ SLAČÁLEK, Ondřej: České freetekno – pohyblivé prostory autonomie?, *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, Praha: SLON 2011, s. 83-122.

dle mého názoru není potřeba, proto se ve svém výzkumu zaměřuji především na respondenty participující ve freetekno komunitě. Ačkoliv zkoumaný vzorek je poměrně malý (dohromady pět respondentů v rámci osobního rozhovoru a pět respondentů v rámci dotazníku), považuji jej pro mé účely za uspokojivý, neboť dostatečně saturuje mou badatelskou otázku.

Podstatná část získaných informací plyne z polostrukturovaných rozhovorů (viz část Polostrukturované rozhovory). Strukturované dotazníky volně umístěné na internetové diskuzní servery nepřinesly zdaleka tak zajímavé výsledky, počet respondentů byl poměrně malý, jejich odpovědi spíše stručné a setkal jsem se i s podrážděnými reakcemi diskutujících. Tuto skutečnost lze vysvětlit relativní uzavřeností freetekno subkultury a její omezitelností a častým vymezením se vůči veřejnosti, jelikož zde jsem byl v pozici člověka jim neznámého, na rozdíl od respondentů, se kterými jsem vedl rozhovor a které jsem osobně znal. I přes nedostatečné informace získané prostřednictvím strukturovaných dotazníků považuji celkový výsledek výzkumu za úspěšný, neboť především odpovědi získané během polostrukturovaných rozhovorů dostatečně saturují moji badatelskou otázku.

Zúčastněné pozorování mi zpětně poskytlo rovněž mnoho cenných informací a při jejich zhodnocení jsem se snažil o maximální objektivitu i přesto, že jde o prostředí mně blízké.

3. RITUÁL

Jednou ze stěžejních částí této práce je pojem *rituál*. Je proto velmi důležité si osvětlit, co vlastně *rituál* znamená, jak rituály klasifikujeme, případně jak k rituálu přistupují jednotlivé vědecké obory. Pokud se začneme pojmem rituál zabývat hlouběji, zjišťujeme značnou rozpolcenost mezi vědními obory, ale i jednotlivými autory. K rituálům a obdobným úkonům přistupují jinak antropologové, etnologové, sociologové, filozofové, biologové a další vědci. Navíc se nám do definic začnou plést i další termíny – *obyčej*, *zvyk*, *obřad*..., které často bývají různě pojímány i studovány. Čím více se do této literatury vnojujeme, tím více se jeví spletnost, složitost a snad i nepřehlednost uvedené problematiky. Na začátek uvedu dvě citace ze společenských slovníků – první pochází ze slovníku sociologického, druhý ze slovníku etnologického.

„Rituál – (z lat. ritualis = obřadný) – též ritus – označení výrazného individuálního nebo kolektivního způsobu chování, který je standardizován, tj. založen na vnucených nebo tradičních pravidlech, vystupuje jako posvátný obyčej.“¹⁶

„Rituál – soubor úkonů a chování založený na představách o schopnosti prostřednictvím zvláštní skupinové a individuální komunikace využít transcendentní síly (bůh, příroda, zlo, jiné síly) k zabezpečení bytostných lidských potřeb a tužeb neovládaných člověkem...“¹⁷

Pokud si obě definice řádně prostudujeme, pak pochopíme, že sociologové a etnologové vnímají rituál mírně odlišně. Sociologové vnímají především to, že rituál je standardizovaný úkon, který má svá neměnná pravidla. U etnologické definice si můžeme všimnout další věci, která je pro naše potřeby neméně důležitá. Rituál totiž hraje velmi důležitou úlohu pro psychiku jedince a sounáležitost skupiny.

Pro tuto práci je ovšem více než vhodné si ujasnit i další pojmy, které jsou s pojmem *rituál* ve velmi těsném svazku. Můžeme jmenovat *obřad*, *obyčej*, *zvyk*, *zvyklost*. V této práci se budu držet teze, že rituál je nejbližší obřadu, kteréžto jsou dramatičtější a religióznější, případně s sebou nesou i více znaků magie než obyčeje a zvyky. Důraz je zde kladen na kulturní, výrazovou složku. Naproti tomu u *obyčeje*, příp. *zvyku* je podle Václava Frolce,

¹⁶ *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum, 1996, s. 938.

¹⁷ *Malý etnologický slovník*, Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011, s. 85.

významného českého etnografa, který se obyčeji, obřady – a právě i jejich definicemi – zabýval, kulturní složka přesunuta do pozadí a hlavní roli zde hraje sociální, významová složka.¹⁸ Pro větší ilustraci toho, co *rituál* a *obyčej* doopravdy jsou a jaký mají význam, si uvedeme ještě definice dvou významných vědců, kteří s těmito pojmy pracovali.

První jsem vybral definici rituálu od britského antropologa Victora Turnera, druhá citace – odkazující k pojmu obyčej – je pak výňatkem z článku Václava Frolece.

„Předepsané formální chování pro příležitosti neodkázané na technickou rutinu; odkazuje na víru v mystické (nebo neempirické) bytosti či síly pokládané za první a poslední příčiny všech účinků.“¹⁹

„Způsob jednání různého obsahu a formy, které je působením tradice pocíťováno jako správné a závazné. Váže se k přelomovým okamžikům v životě člověka a přírodním cyklům, k pracovním úkonům, stavebním činnostem a projevům, nepsaným právním normám. Ve významové stránce převažuje prosperita, obsah je v souladu s formou. Jeho charakteristickými znaky jsou stabilita, normativnost, sankcionovanost, spontánnost, pravidelnost konání, primární typ komunikace. Lidový obyčej slouží jako prostředek stabilizace společenských vztahů.“²⁰

3.1. KLASIFIKACE RITUÁLŮ

Nyní si nastíníme, jak se rituály dělí podle svého účelu. Klasifikovat rituály můžeme hned několika způsoby. Pro naši práci bude ale nejužitečnější dělení, které uvádí Robert Murphy.²¹ Ten dělí rituály na tři základní skupiny – výroční, přechodové a situační. Výroční rituály se konají každý rok (případně v jiném časovém horizontu) přibližně ve stejnou dobu. Přechodové rituály se týkají jednotlivců a změn v jejich společenském postavení. A konečně situační rituály – ty se provozují z důvodu nějaké zvláštní potřeby nebo okolnosti.

---

¹⁸ FROLEC, Václav: Lidová obyčejová tradice a obřadní kultura: terminologické otázky, *Národopisné aktuality* 19, Strážnice 1982, č. 4, s. 253-272.

¹⁹ TURNER, Victor: *From Ritual to Theater: the Human Seriousness of Play*, New York: Performing Arts Journal Publications, 1982.

²⁰ FROLEC, Václav: Lidová obyčejová tradice a obřadní kultura: terminologické otázky, *Národopisné aktuality* 19, Strážnice 1982, č. 4, s. 253-272.

²¹ MURPHY, Robert Francis: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha: SLON, 1998, s. 152.

Výroční rituály (neboli *kalendářní*) se tedy, jak jsme již zmínili výše, opakují každý rok ve stejný čas. Původ takového slavení musíme hledat u archaických společností. Právě u nich totiž nacházíme odlišné vnímání času – cyklické. Na rozdíl od naší moderní společnosti, která čas vnímá lineárně – tj. jako nevratně plynoucí – primitivní společnosti jej vnímají cyklicky jako neustále se opakující a uzavřený cyklus. Rok, který je vždy obrazem roku předchozího, tedy můžeme vnímat jako kalendářní obyčejový cyklus. „*Vazbou na cyklické uspořádání kalendáře je podmíněna opakující se roční pravidelnost jejich konání (tedy výročnost).*“²² Studiu výročních rituálů se věnuje klasická etnografie – ve svých počátcích zkoumala především slovesné projevy, ale ani jiné obyčejové projevy nezůstávaly dlouho pozadu. Mezi významné etnografy, kteří se studiu těchto obyčejů věnovali, patří například Čeněk Zíbrt.²³ Oslavy filipojakubské noci náleží především právě do této kategorie rituálů, níže si ovšem ukážeme, že se jednotlivé druhy mohou prolínat. Mezi tradiční výroční obyčeje patří například Vánoce či Velikonoce.

Přechodové rituály jsou druhou skupinou rituálů, kterou si zde představíme. Jejich podstata tkví ve změně statusu jedince. Mezi nejvýznamnější studie těchto rituálů patří především kniha francouzského folkloristy a etnologa Arnolda van Gennepa *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*.²⁴ Právě v ní nalezneme rozdělení přechodového rituálu na tři základní části – odloučení (*preliminalita*), pomezí (*liminalita*), znovupřijetí (*postliminalita*). „*Nejprve je jedinec na určitou dobu odloučen od zbytku skupiny a během této doby prodělá určité zkoušky, školení nebo je jednoduše izolován. Poté následuje období pomezí, v němž zasvěcenec podstoupí veřejný rituál, který jej formálně uvede do nového postavení. Závěrečná fáze je znovupřijetím nového a změněného člověka do společnosti. Starý člověk vlastně zemřel a nový se narodil.*“²⁵ Pravděpodobně nejzajímavější a nejzkoumanější část z přechodových rituálů je druhá fáze – *liminalita*, kdy se jedinec nachází už mimo staré postavení, ale ještě ne v postavení novém. Nyní se ovšem musíme pozastavit nad hlavním tématem této práce – nad filipojakubskou nocí. Jak jsme si již řekli, filipojakubská noc a obyčeje s ní spojené patří především do kategorie výročních rituálů. V knize Arnolda van Gennepa ovšem zjistíme, že i tyto rituály mohou mít zároveň povahu rituálů přechodových. „*Do kategorie přechodových obřadů spadají i obřady doprovázející a případně zajišťující*

²² DRÁPALA, Daniel: *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti: Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti*, Brno: Česká národopisná společnost, 2014, s. 8.

²³ ZÍBRT, Čeněk: *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha: Vyšehrad, 2006.

²⁴ GENNEP, Arnold van: *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

²⁵ MURPHY, Robert Francis: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha: SLON, 1998, s. 153.

změny ročních období, měsíců a roků...Stále stejné schéma těchto rituálů nacházíme i v obřadech týkajících se ročních období, které často připadají na letní a zimní slunovrat (pak se v Evropě kombinují s obřady konce roku) a na jarní a podzimní rovnodennost. Zde pouze poznamenám, že rituál odluky zde spočívá ve vyhánění zimy a rituál přijetí v přinesení léta do vsi; v jiných případech zima umírá a léto nebo jaro se znovu rodí.²⁶ S přihlédnutím na odchod zimy a příchod léta je tedy filipojakubská noc právě oním mezníkem – liminalitou.

Poslední skupinou jsou *rituály situační*. Ty se nevážou ani na výroční cyklus, ani na přechod z jednoho stavu do druhého, nýbrž se konají z důvodu nějaké zvláštní potřeby či okolnosti. Tuto rovinu v rituálu slavení filipojakubské noci postrádáme.

Oslavy filipojakubské noci tedy můžeme považovat zároveň za rituál výroční i za rituál přechodový.

3.2. OHEŇ A JEHO RITUÁLNÍ VÝZNAM

Slavnosti ohně jsou známým a rozšířeným fenoménem všude v Evropě, zejména v jarních a letních měsících, ale mohou se konat i na podzim a v zimě, jako například v předvečer svátku Všech Svatých či Tří králů. Každý ze svátků ohně má svůj specifický průběh, staví se vatry, tančí se kolem nich, někdy se ohně mohou přeskakovat, často se na nich pálí figuríny, které mají personifikovat zlé síly. Na základě historických pramenů lze slavnosti spojené s ohněm vystopovat až do středověku, jeden z nejstarších důkazů rituálů pochází z osmého století a byl pokusem církevního sněmu podobné rituály zakázat jako pohanské.²⁷ Jejich analogie s podobnými starověkými obyčeji napovídá, že jejich původ musíme hledat daleko před rozšířením křesťanství. Častý výskyt loutek, které se na hranicích pálí, dává podklad k domněnkám, že se ve starověku při podobných rituálech upalovaly lidské oběti.²⁸

Vzhledem k nedostatku prostoru se tato práce nebude obšírněji zabírat jinými svátky, kromě samotné filipojakubské noci, několik se jich ale pokusí stručně představit.

---

²⁶ GENNEP, Arnold van: *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 163-164.

²⁷ ZÍBRT, Čeněk: *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku: indiculus superstitionum et paganiarum*, Praha: Academia, 1995.

²⁸ FRAZER, James George: *Zlatá ratolest*, Praha: Československý spisovatel, 2012, s. 672.

3.2.1. Svatojanské ohně

Možná nejznámějším svátkem spojeným s pálením ohňů je svatojanská noc – neboli letní slunovrat – jehož oslava mohla probíhat buď v jeho předvečer, nebo přímo na svátek sv. Jana, tedy 24. června. Ač později spojené se jménem Jana Křtitele, je zřejmé, že slavnosti slunovratu probíhaly již v době předkřesťanské, a to po celé Evropě. Letní slunovrat je významným mezníkem v liturgickém roce a noci z 23. na 24. června se přisuzuje mnoho magických vlastností. James George Frazer zmiňuje ve *Zlaté ratolesti* blíže nespecifikovaného středověkého autora, který tvrdí, že hlavními rysy svatojanské noci byly zapálené vatry, procesí s planoucími pochodněmi a také zvyk kutálet kolo. Ohněm a kouřem se měli zahánět draci, kteří se v tomto teplém počasí pářili a znečišťovali tak řeky a studně, kolo mělo symbolizovat pouť slunečního kotouče po obloze, která je od slunovratu stále kratší.

Později – zhruba v době od 16. do 19. století – máme mnoho informací o průběhu rituálů svatojanské noci. Například v Německu se v každé vesnici zapalovaly ohně v předvečer slunovratu. Lidé se u nich scházeli a trávili čas tancem a zpěvem, rovněž pářili různé byliny, které měly za úkol udržet jejich zdraví a štěstí. V Bavorsku údajně vodili přes oheň i dobytek, aby jej chránili před morem či jinou újmou, ve Švábsku skákali chlapani a děvčata za ruku přes oheň, aby dobře rostlo konopí a len. Na mnoha místech byla rozšířená představa, že úroda vyrostе tak vysoko, jak šlehají plameny, případně jak vysoko přes oheň skáče mládež. V Norsku a Dánsku se zapalovaly ohně nejen na kopcích, ale i u cest, aby zapudily nemoci a čarodějnice. V Maďarsku se podle toho, jak vysoko skáčou dívky přes oheň, odhadovalo, že se brzy vdají. V Rusku se někdy pářil plevel, aby se následující sklizeň neobjevil na poli. Na východě i na západě Evropy se svatojanská noc slaví v podstatě podobně, v mnoha variacích na výše zmíněné i mnohé další. Oheň však provází všechny slavnosti bez rozdílu.

V Čechách se palivo na svatojanské vatry sbíralo den předem po celé vesnici a pletly se věnce, které se pak pověsily na vysoký kůl na kopci, kde se vatry zapalovaly. Chlapani na tyto kůly pak šplhali a věnce snášeli dolů, načež jim je dívky házely přes oheň a ožehnuté věnce se pak nosily domů pro své magické vlastnosti. Někdy si lidé kolem hlavy a pasu omotávali tento večer černobýl, aby je chránil před duchy, čarodějnicemi či nemocí. Stejně jako v Německu i jiných částech Evropy se v Čechách někdy vodil k ohni dobytek, aby mu dal sílu na celý nadcházející rok a především na zimu.²⁹

---

²⁹ Ibid. s. 685-695.

3.2.2. Postní ohně před Velikonocemi

Zvyk pálit ohně první postní neděli před Velikonocemi je rozšířen především v Belgii, Francii a v Německu. Slavnost je rovněž spojená s tancem a zpěvem, někde se upaluje slaměný panák, někde se skáče přes řeřavé uhlí, či se běhá s hořícími pochodněmi. Ve francouzské provincii Ardenes, stejně jako v Grad Halleux, zažehávala osoba, která se ve vsi jako poslední vdala či oženila. V Německu, Rakousku či Švýcarsku se postní neděle slavila v podobném duchu, mládež například stavěla chatrč z proutí a slámy, kolem které pak chodila se zapálenými pochodněmi a hlasitě se modlila. V této chatrči býval někdy upálen slaměný panák, někdy se také zapálilo kolo, které se kutálelo dolů z kopce. Ve Švýcarsku se proto tomuto dni říkalo Jiskrová neděle.

V přibližně stejné době se na některých místech Evropy upalovala loutka k příležitosti vynášení Smrti. V Rakousku se pálí slaměný panák na Masopustní úterý, někde bývá předtím formálně souzen a obviněn ze všech krádeží, které se za poslední rok v okolí staly. V jiných oblastech se tomuto obřadu říká pálení Stařeny. V okolí Cách se na Popeleční středu omotala jedna osoba hrachovinou, načež byla odvedena na pole, tam z hrachoviny vyklouzla a ta se pak spálila. Děti byly strašeny, že byl skutečně upálen člověk. V Čechách se takto dodržoval zvyk vynášení smrti personifikované osobou Morany, která se buď pálila na hranici, nebo topila v řece.³⁰

3.2.3. Oheň v předvečer svátku šech svatých

Původ tradice zapalování ohňů v předvečer Všech svatých (v českém prostředí Dušičky) najdeme u Keltů. Narodil například od slavností slunovratu nemá datum 31. října spojitost s žádným významným astronomickým jevem, ani s hlavním obdobím zemědělského roku, zato ale s odstupem šesti měsíců koreluje s předvečerem prvního máje, tedy s Beltaine (dnes filipojakubskou nocí), která má původ rovněž v keltské liturgii. Poslední duben ohlašuje příchod léta a hojnosti, poslední říjen příchod zimy, ani jeden z nich se však příliš nedotýká evropského rolníka, neboť koncem dubna je již zaseto a čeká se na úrodu, naopak koncem října je již po sklizni a obilí je uloženo v sýpkách. E. K. Chambers v knize *The Medieval Stage I*. vysvětluje, že tato dvě data mají daleko větší význam pro pastevecký lid, neboť touto dobou vyhání dobytek na pastvu a poté je naopak ukřívá do stáje. Rozšíření oslav posledního dubna a posledního října nejen na územích původně obývaných Kelty naznačuje, že všude v

---

³⁰ Ibid. s. 677-680.

Evropě se ještě před astronomickým dělením roku podle slunovratů používalo jednodušší dělení roku, tedy léto - zima.

Pro Kelty byl předvečer Všech svatých významnějším symbolem začátku nového roku než jeho jarní protějšek Beltaine, kterému se budeme věnovat níže. Na ostrově Man, kde se keltské tradice udržely po dlouhou dobu, se v tento večer převlékalo za maškary, zpívalo a tančilo. V Irsku se zapaloval nový oheň a věštilo se nejrůznějšími způsoby, protože lid věřil, že právě v tento den se mohou dozvědět nejvíce o svém osudu, zejména v nadcházejícím roce. Nejen u Keltů, ale v celé Evropě se tento večer považoval za dobu návratu duší zemřelých příbuzných do příbytků živých, a rovněž za příležitost k rojení čarodějnic. Ve Skotsku a v severním Walesu se konaly oslavy s pálením ohňů, někdy při nich každý vesničan hodil do popela označený bílý kámen, který se po vyhasnutí ohně šel hledat. Když některý chyběl, říkalo se, že dotyčný do příštího podzimu zemře.³¹

Výše zmíněné rituály ohně jsou pouze příkladem z velkého množství podobných tradic. K našemu účelu blíže poslouží pouze rituál slavení předvečera svátku Všech Svatých, neboť stejně jako slavení filipojakubské noci zřejmě pochází z níže popsané keltské tradice a ve své podstatě je jejím podzimním obrazem.

3.3. KELTSKÁ TRADICE

Pokud si chceme přiblížit oslavy filipojakubské noci v lidovém prostředí na území dnešní České republiky, je důležité si zde osvětlit alespoň částečně původ slavení tohoto večera v dobách dávno minulých, tedy už na přelomu našeho letopočtu. Oslavy 30. dubna, jak jsme již zmínili výše, zřejmě vychází z keltské tradice. Keltský kalendář byl vázán na Slunce a jeho fáze. Proto se věnovala velická pozornost nejen oběma slunovratům a rovnodennostem, ale také dnům, které byly přesně mezi těmito zmíněnými momenty – jednalo se o tzv. mezidobí, která v keltské liturgii představovaly významné milníky nezávisle na postavení slunce na obloze.³²

V keltské tradici se svátek, který začíná západem slunce 30. dubna nazývá *Bealtaine*, neboli *Beltanské ohně*, a ve způsobu jeho slavení je více než kde jinde cítit starověké pohanství a množství lidských obětí původně pro tyto slavnosti využívaných. Původně druidský svátek se slavil tradičně na kopcích a výšinách, dle dobového smýšlení byla

---

³¹ Ibid. s. 695-699.

³² PENNICK, Nigel: *Rok: Tradice a svátky*, Praha: Dita, 1994.

chrámem všehomíra celá širá zem a bylo by tedy ostudné jej uctívat v budově postavené lidskou rukou. J. G. Frazer ve *Zlaté ratolesti* cituje několik dobových autorů, kteří podávali svědectví o Beltanských ohních a jejich průběhu v různých částech Evropy.

Na Skotské vysočině se mládež ráno vydala na kopec, kde jinak pásala ovce, a vykopala příkop. Kolem narovnali drny na sezení a uprostřed složili hromadu dřeva, kterou později zapalovali pomocí tzv. *vynuceného*, nebo rovněž *nouzového ohně*.³³ Po zažehnutí ohně se společnost pustila do jídla a bavila se zpěvem a tancem kolem ohně. Osoba, označená jako mistr slavnosti, později předložila tzv. *am bonach beal-tine*, neboli *beltanský koláč*, kterým podělila všechny přítomné. Jeden z kousků byl označen a osoby, která jej dostala, se ostatní zmocili a předstírali, že ji hodí do ohně. Poté se nazývala po zbytek roku *beltanskou stařenou*.

Na jiných místech ve Skotsku a Walesu se oslavy odehrávaly podobně, samozřejmě s drobnými regionálními rozdíly a tato tradice se dochovala často až do devatenáctého století. Místo beltanského koláče se pekly placky s vaječným krémem, někde se vyvolená osoba nutila k přeskokování ohně. Princip osoby vybrané k obětování v zájmu budoucí hojné úrody a zdraví dobytka i lidí je ale patrný všude a nelze pochybovat, že v minulosti se užívalo skutečných lidských obětí, které se na hranicích upalovaly. Rituálů, které měly zajistit prosperitu, bylo ovšem více. V okolí Perthu se na slavnostním ohni připravila kaše z mouky, másla, mléka a vajec a každý musel donést krom toho i hojnost piva a whisky. Trocha kaše se poté nalila na zem jako úlitba, a lidé si vzali po koláči z ječné mouky s devíti výčnělky, z nichž každý byl věnován určitému zvířeti či bytosti, která má chránit stáda. Tyto výčnělky se odlamují a zahazují za záda s přáním, aby ušetřili jejich zvířata. Po skončení obřadu lidé společně pojí kaši. Jinde lidé na prvního máje kutáleli ovesné koláče z kopce, čím koláč se rozpadl, o tom se tradovalo, že do roka zemře, nebo se mu přihodí nějaké neštěstí.

Spojení Beltaine s čarodějnicemi bylo zřejmé na skotském severovýchodě, kde se dle starého letopočtu pálily ohně nikoliv prvního, ale druhého května. Lidé věřili, že této noci jsou čarodějnice venku a očarovávají dobytek a kradou kravám mléko. Aby jim v tom zabránili, věšeli nad dveře stájí větvičky jeřabin a každý hospodář páлил svůj vlastní oheň. Mládež kolem něj skákala a běhala a čarodějnice křikem a zpěvem zaháněla.

V Irsku se Beltanské ohně rovněž pálily a lidé mezi nimi vodili dobytek na ochranu před nemocemi po celý rok. V jižním a středním Švédsku bylo prvního máje rovněž

---

³³ Tento způsob rozdělování ohně se mírně lišil v závislosti na lokálních tradicích, ale obecně spočíval v použití tření dřeva o dřevo, na kterém se podílelo více osob ze sousedství a pokud se některá z nich dopustila nějakého zločinu, měl oheň postrádat své obvyklé síly, nebo se vůbec nevznítit. V opačném případě měl chránit proti čarodějnictví, nemocem, případně i silným jedům. Tento nouzový oheň postupně vymizel, ale historicky byl velmi významnou součástí Beltaine i jiných rituálů.

významné datum a ohně planuly v jeho předvečer na každém kopci. Mládež tančila kolem ohňů a starší pozorovali, zda se jeho plameny kloní spíše k jihu či severu, podle čehož měli určovat podnebí budoucího léta.³⁴

V německém prostředí se noc před 1. májem nazývá noc Valpuržina (*Walpurgisnacht*) a je dobou kouzel a čarodějných mocí. Německé prostředí mělo pochopitelně na to české největší vliv a český lid pravděpodobně přejal i slavení filipojakubské noci. Čeněk Zíbrt uvádí: „*O „pálení čarodějnic“ před prvním májem jsme posud nečetli v pramenech staročeských ničehož, ačkoli dokladův o svatojánských ohních máme po ruce celou řadu. Soudíme tedy, že pálení ohňů před prvním májem, pokud se ještě v některých místech československých udržuje, není původu domácího. Podobá se, že tu měl v době pozdější vliv obyčej německý.*“³⁵

---

³⁴ FRAZER, James George: *Zlatá ratolest*, Praha: Československý spisovatel, 2012, s. 680-685.

³⁵ ZÍBRT, Čeněk: *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha: Jos. R. Vilímek, 1889, s. 102.

4. ČESKÉ PROSTŘEDÍ

4.1. HISTORIE

Slavení filipojakubské noci mělo po celá staletí velmi podobný průběh – největší roli hrál vždy oheň. Lidé zapalují na vrškách kopců či jiných vyvýšených místech hranice a tančí kolem nich. Mladí lidé často přeskakují žhnoucí oharky i plameny a tento obřad se nazývá *pálení čarodějnic*. Někde bývá zvykem na hranici umístit figurínu, která má čarodějnici připomínat. Ohně mají krom moci ničivé rovněž symbolizovat ochranné teplo a světlo, bývají též spojovány s rituály milostnými. Zvyk slavit filipojakubskou noc pálením hranice se na českém území zachoval víceméně v nezměněné podobě dodnes.³⁶ Ne všechny zvyky totiž dostaly v českých zemích křesťanskou podobu. Z neznámých důvodů zůstaly opomenuty i tak významné svátky, jako například májové obřady, které jen názvem připomínají, že jsou součástí křesťanské společnosti a slaví se na den svatého Filipa a Jakuba, který v minulosti tradičně připadal na prvního května.³⁷

V historii najdeme mnoho období, v nichž zvyk slavení filipojakubské noci byl potlačen či téměř zapomenut a následně opět přiveden k životu.³⁸

Za socialismu nebyly oslavy pálení čarodějnic tolik potlačeny jako některé křesťanské svátky, které se nám do současnosti v podstatě nedochovaly – můžeme jmenovat například Boží tělo.³⁹ Důvodem je, že oslavy filipojakubské noci byly ve své podstatě svátkem předkřesťanským (viz výše) a restriktce ze strany státu směřovaly zejména proti svátkům církevním. I přesto nebyl tento svátek propagován a jeho oslavy se konaly spíše méně, neboť první máj se v socialistickém prostředí pojil s oslavou Svátku práce a prvomájovým průvodem. V této době v Čechách také dochází k výraznějšímu oddělení rituálu pálení čarodějnic a rituálu stavění máje, přičemž stavění májů, jakožto technicky náročnější záležitost, se stávala spíše výsadou starších generací, zatímco mladší generace se věnovala spíše pálení ohňů, u kterých rostl spíše význam všeobecného veselí a konzumace alkoholu než význam rituální.⁴⁰

---

³⁶ FRAZER, James George: *Zlatá ratolest*, Praha: Československý spisovatel, 2012, s. 685.

³⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina: *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, Praha: Lidové noviny, 2004, str. 107.

³⁸ ZÍBRT, Čeněk: *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha: Jos. R. Vilímek, 1889.

³⁹ Boží tělo je slavnost, při níž kněz obchází obci s tzv. Kristovým tělem, monstrancí, v němž je uložena hostie. Tento den se odpočítává od Velikonoc, koná se devět týdnů po nich.

⁴⁰ Viz Příloha č.3.

Po roce 1989 tato tendence pokračuje, uvolnění poměrů dalo lidem svobodu shromažďování a pálení čarodějnic se znovu stalo rozšířeným fenoménem. Rovněž se po Sametové revoluci vytvořilo příznivé klima pro hledání „kořenů“ a s nimi spojeného duchovna, které již lidé nehledají pouze v instituci církevní, ale právě v rituálech, které vychází z jejich představy o pohanství a přírodě. Vliv na současné rozšíření zvyku pálení čarodějnic má i internet, který poskytuje snadno dostupnou platformu pro organizaci akcí podobného typu. Méně rozšířeným se již stalo stavění májů, i když i to se zachovalo do současnosti, avšak je spíše lokálního charakteru a rozhodně není záležitostí masovou.⁴¹

4.2. PODOBY SLAVENÍ FILIPOJAKUBSKÉ NOCI

Svoji významnou roli při slavení filipojakubské noci hrála krom ohně i magie hluku, což je v kontextu freetekna jako výročního rituálu jistě zajímavé. Hluk údajně ochraňoval v tuto magickou noc před zlými silami. Drahomíra Stránská uvádí: „*Naproti tomu jindy hluk, střelba a pod. platívají jako obranný výkon, zapuzující zlé vlivy. Hluk plaší démony, nečistou sílu a vůbec nepříznivé moci a proto ve chvílích, kdy hrozí nebezpečství anebo kdy zvláště jde o to ochrániti určitou osobu nebo věc, hlučívá se, střílí, zvoní, práská bičem atd., na př. o svatbě, při narození dítěte, o Štědrém večeru, v noci filipojakubské a j. Takového rázu bude asi též obyčej zvonit na ochranu polí v době, kdy obilí kvete, jak byl popsán u Němců západních Čech, z takového podkladu vychází asi příkaz, zapsaný u lidu z pruského Slezska, doporučující křičet u lněného pole, aby len rostl do výše.*“⁴²

Jiřina Langhammerová v knize *Lidové zvyky* popisuje svátek pálení čarodějnic na vrchu Peleška u Prahy v roce 1998. Na tomto vrchu se upalovala figurína ukřižovaná nad hranicí asi čtyři metry vysokou. Slavnosti se účastnilo přibližně sto lidí z okolních vesnic.⁴³

V knize *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*⁴⁴ nalezneme dva příspěvky o Pálení čarodějnic. Prvním příspěvkem je popis Karla Janáčka ze Sobíňova, kde se prý v předvečer prvního května na kopcích zapalovaly ohně. Mládež se sešla odpoledne, nanosila dřevo a děti nanosily smolnice (buď nádoby se smolou zavěšené na drátě, nebo smolou napuštěné březové

---

⁴¹ Viz Příloha č.3.

⁴² STRÁNSKÁ, Drahomíra: *Lidové obyčeje hospodářské: Zvyky při setí*, Praha, 1931, s. 105.

⁴³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina: *Lidové zvyky: Výroční obyčeje z Čech a Moravy*, Praha: Lidové noviny, 2004, s. 108-110.

⁴⁴ DRÁPALA, Daniel: *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti: Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti*, svazek 2, Brno: Česká národopisná společnost, 2014, s. 95-97.

koště) a ve vesnici vycpali bábu ze slámy oblečenou v roztrhané sukni. Když se setmělo, vyrazil z vesnice průvod se slaměnou babou v čele, postavili ji na hranici a oheň se zapálil. Smolnice se poté zapalovaly a vyhazovaly do výše, odrostlejší chlapci oheň přeskakovali. Když oheň dohořel, rozešli se lidé domů. Tento popis je z roku 1961, kdy už prý doby největší slávy pálení čarodějnic pominuly.

V téže knize nalezneme i popis Karla Voříška ze Stržanova z roku 1962, který se blíže věnuje ochranným rituálům spojených s filipojakubskou nocí. Lidé prý věřili, že tuto noc můžou čarodějnice uškodit dobytku a tak dělali různá opatření. Do hnoje píchali lipové nebo jeřábové pruty, nebo pod práh chlévů sypali písek (věřili, že než aby čarodějnice zrnka počítala, raději odešla). Dnes jsou dle autora tyto zvyky již zaniklé a pálení čarodějnic představuje spíše zábavu pro mládež. Zmiňuje vyhazování starých zapálených košťat do výšky, pálení ohňů, tanec a smích. Rovněž také píše o různých taškařicích, které mládež o filipojakubské noci prováděla, např. vynesení oracího zařízení hospodáře na střechu, či odvezení vozu doprostřed rybníka. V noci na první květnovou neděli také údajně chodili kluci vytloukat důlky pod okna děvčat (kolik děvčat žilo v domě, tolik bylo důlků).

V kontrastu k této tradiční podobě oslavy zmiňuje Jiřina Langhammerová slavení prvomájové noci ve velkých městech a jiných místech s přerušenu lidovou tradicí. Svátek „čarodějnic“ je chápán spíše jako obdoba slavení Halloweenu, používají se čarodějnické převleky, organizují se průvody, pochody a setkání v maskách. V roce 2002 se například konal „běh čarodějnic“ a podobně.⁴⁵

Z odpovědí mých respondentů lze rovněž vyčíst, že pálení čarodějnic se spíše řadí do dob dospívání a je spojeno především se setkáním s přáteli a popřípadě konzumací alkoholu.

„Dospělejší mládež zůstala při dohořívajícím ohni někdy i po půlnoci. Byla to i pro některé příležitost k navazování „přátelství“ mezi kluky a děvčaty, první kuřácké pokusy a ochutnávka doneseného domácího vína (pokud se to dověděli rodiče, byla hned 1. 5. provedena ruční exekuce).“

(Jiří, 68 let)⁴⁶

---

⁴⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina: *Lidové zvyky: Výroční obyčeje z Čech a Moravy*, Praha: Lidové noviny, 2004, s. 110-111.

⁴⁶ Viz Příloha č. 1.4

„V dospívání jsem několikrát navštívila klasické pálení čarodějnic na vesnici u Prahy. Spíš mi to ale připomínalo záminku k setkání pubertáků a opíjení se.“

(Eva, 25 let)⁴⁷

Z výsledků dotazníků je rovněž patrné, že pálení čarodějnic jako oslavu filipojakubské noci již nikdo z dotázaných nepraktikuje, a to jak respondenti, kteří se místo toho účastní freetekno akcí, tak i ta část dotázaných, která je nyní neslaví vůbec. Přitom pouze dva dotázaní pálení čarodějnic nepraktikovali ani v dětství. Bylo by potřeba daleko rozsáhlejších dat (a to i kvantitativního rázu), abychom mohli zjistit, zda opravdu dochází k úpadku pálení čarodějnic o filipojakubské noci plošně, ale jak literární prameny, tak rozhovory s respondenty k tomu směřují. Rituál dle všech mých dostupných informací buď skutečně pomalu mizí, nebo se jeho podstata mění.

4.3. STAVĚNÍ MÁJŮ

Krom pálení čarodějnic se k prvomájovým rituálům řadí i další významný obřad, tzv. *stavění májek, májů*, které se provádělo v noci před prvním květnem. Starší podoby této tradice měly košatější podobu, vedle velkého máje uprostřed vsi stavěli chlapani menší májky svým vyvoleným děvčatům před okno, nebo i na střechu. Tento zvyk později způsobil úbytek zejména mladých stromů, a proto byly v 18. století proti tomuto zvyku vydány mnohé zákazy, které ovšem nedokázaly tradici zcela zadusit.

Stavění májů bylo záležitostí mužů, a to jak menších májek, tak velké máje, která dosahovala klidně i třiceti metrů. Součástí rituálu byla samozřejmě i příprava, tedy výběr stromu, jeho pokácení a dovezení do vsi. Používaly se vysoké štíhlé kmeny, zejména smrkové, které byly zbaveny všech větví, pečlivě opracovány a ohlazeny. Navrchu zůstala zelená špička s několika větvemi, které byly ověnceny fábory a květy. Po ozdobení se máje staví, přičemž se zajišťuje zespona žebříky a následně upevňuje klíny. Májka je objektem pozitivního významu, symbol života, ochrany, růstu a mládí.⁴⁸

---

⁴⁷ Viz Příloha č. 2.3

⁴⁸ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina: *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha: Petrklíč, 2008, str. 46.

5. SUBKULTURA

K bližšímu pohledu do problematiky freetekna jako subkultury musíme nejprve teoreticky ukotvit, co to vlastně subkultura je a jak ji definujeme.

Historie vědeckého výzkumu subkultur se datuje již do dvacátých a třicátých let minulého století, kdy byl na Chicagské univerzitě podporován sociologický výzkum všedního života, tedy i subkultur. Tento vědecký směr považoval velkoměsta za „výzkumnou laboratoř“ sociologických jevů a samotné Chicago bylo ideálním prostředím. Chicagská škola se zaměřovala především na spojitost subkultur s deviantním chováním a používala tzv. teorii nálepkování (*labelling theory*), tedy konstruktivistickou teorii zabývající se vysvětlováním původu delikvence, která byla v těch letech se subkulturami spojována. Tzv. teorie delikventní subkultury říká, že:

„Subkultura znamená kolektivní reakci na problémy vznikající ze sociální nerovnosti, kdy společnost není s to jedinci nabídnout uspokojivé řešení jeho situace podmíněné sociálními důvody.“⁴⁹

Pozdější výzkum subkultur se krom chicagské školy váže rovněž ke kulturním studiím birminghamské školy, konkrétně pak k *Centre for Contemporary Cultural Studies* (CCCS) v 70. a 80. letech. V anglosaském prostředí se později ve vědeckých kruzích do značné míry od používání pojmu subkultura upustilo,⁵⁰ neboť vzhledem k fragmentizaci současné společnosti není již jasně možné rozlišit hranice kultury a subkultury. Výsledkem je uvažování o post-subkulturách a rozdělování společnosti na základě tzv. nových kmenů (*neotribes*).⁵¹ Rovněž se objevuje kritika samotného pojmu subkultura, například od Chris Jenkse, který prohlásil, že tento pojem „je „používán v mnoha významech a proto nejednoznačný“.⁵²

V českém prostředí je pojem subkultura stále často spojován především s undergroundovou kontrakulturou z dob socialismu a teprve v posledních letech se zkoumání zaměřilo na diverzitu hudebních i jiných subkultur v době globalizace. Této problematice se věnuje například Josef Smolík v knize *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*,⁵³ či

⁴⁹ SMOLÍK, Josef: *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*, Praha: Grada, 2010, str. 64.

⁵⁰ MACDONALD, Robert – SILDRICK, Tracy: In defence of subculture: Young people, leisure and social divisions, *Journal of Youth studies*, 9, 2006, p. 125-140.

⁵¹ MUGGLETON, David: *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*, Oxford: Berg, 2000.

⁵² JENKS, Chris: *Subculture: The Fragmentation of the Social*, London: SAGE, 2005.

⁵³ SMOLÍK, Josef: *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*, Praha: Grada, 2010.

Marta Kolářová v knize *Revolta stylem*.⁵⁴

Některé definice subkultury jsou velmi všeobecné:

Jenks chápe subkulturu jako podkategorii kultury, tedy analytický koncept, který má nejbližší pojmu kontrakultura. Vymezuje ji rozdílným politickým názorem s většinovými společenskými hodnotami.⁵⁵

John Irwin vidí současný pojem subkultura jako nejbližší pojmu referenční skupina (*reference group*), nebo sociální svět (*social world*). Základem takové subkultury je sdílená perspektiva, názory, činnosti, které se nutně nemusí omezovat jen na konkrétní lokalitu, skupinu či kolektiv. Člověk dle jeho teorie může simultánně existovat ve více než jen jednom sociálním světě a může se tak pohybovat ve více různých subkulturách. Jeho definice se kryje s některými definicemi životního stylu a jako ekvivalent subkultury používá slovo scéna (*scene*), které se v českém prostředí používá výlučně ve spojitosti s hudební subkulturou (scénou).⁵⁶

Dle Sarah Thornton se subkultura blíží pojmu komunita či skupina, považuje ji za skupiny lidí, kteří sdílejí nějaký problém, zájem či činnost, čímž se odlišují od členů jiných skupin.⁵⁷

K mému výzkumu bude patrně lepší použít některou z konkrétnějších definic spojující subkulturu s konkrétním hudebním stylem.

Charakteristika subkultury dle Patricka Williamse se skládá především z několika znaků, jako je styl hudby, oblékání, slangu, tance, nebo typických gest při pozdravu. Skrze tyto konkrétní specifika vymezuje dané subkultury vůči jiným subkulturám. Dále se dle jeho teorie subkultura vymezuje vůči okolnímu světu, tedy středoproudé kultuře či starší generaci. Další variantou je pak vymezení se proti politickému systému a boj za sociální změnu, rezistence vůči společnosti či politické situaci. Znakem takové kultury pak nemusí být hudba či styl oblékání, ale třída, rasa či pohlaví. Taková subkultura se pak setkává s represí a cenzurou (zde Williams zmiňuje kontrakulturu v socialistických zemích). Subkultura se tedy vymezuje vůči střednímu proudu, její členové se navzájem rozpoznávají právě podle výše zmíněných znaků a vzniká mezi nimi vnitřní struktura či hierarchie. Vytváří se v lokálních skupinách, ale zároveň může být rozšířena globálně, například skrze hudbu či na

---

⁵⁴ KOLÁŘOVÁ, Marta: *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, Praha: SLON, 2011.

⁵⁵ JENKS, Chris: *Subculture: The Fragmentation of the Social*, London: SAGE, 2004.

⁵⁶ IRWIN, John: Notes on the Status of the Concept Subculture, *The Subculture Reader*, London: Routledge, 1997, p. 73-100.

⁵⁷ THORNTON, Sarah: The social logic of subcultural capital, *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997, p. 191-215.

internetových sociálních sítích. Může být tedy souhrnem přímé a nepřímé komunikace lokálních skupin v globálním měřítku, čímž se stává skupinou translokální. Zde autor dává možnost vzniku zcela nového typu subkultury formované ve virtuálním prostoru, tedy založené na určitém internetovém fenoménu či sociální síti.⁵⁸

Marta Kolářová shrnuje teorii subkultur do několika více či méně souvisejících pohledů, jmenovitě teorii o třídní struktuře společnosti (tedy subkultura je symptomem jisté deklasovanosti či sociálního vyloučení), o souvislosti s hodnotovou orientací (obecně přijímaný model normality, od něhož se členové subkultury distancují, nebo vytvářejí přímo skupiny proti většinové společnosti), a o způsobu života, který se může lišit od kultury většinové, nebo i mezi různými subkulturami (teorie o postsubkulturách, o nových kmenech).⁵⁹ Spíše než upnutí se na jeden z těchto pohledů považuje za důležité jejich propojení, což velmi dobře využívá ve své práci týkající se hudebních subkultur v postsocialistické České republice. Tento pohled lze velmi dobře uplatnit právě v rámci studia freetekno kultury, neboť ta - jako většina subkultur - není názorově zcela jednotná a hodnoty, životní styl či motivace jejích členů se mohou lišit.⁶⁰

Jana Duffková se vyjadřuje spíše v rovině pojmů jako „alternativní životní styl“, při čemž pojem životní styl široce definuje jako způsob, jak lidé žijí, jejich zvyklosti, praktiky, jednání, hodnoty, činnosti a vztahy. Jako významnou součást životního stylu pak označuje volný čas, který představuje sféru svobodných rozhodnutí mimo pracovní či společenské závazky (péče o rodinu, děti), a který označuje jako *kompensační čas*, tedy náhradu za čas strávený prací, při němž se často člověk nemůže plně realizovat a tuto realizaci si pak kompenzuje jiným druhem aktivity právě ve volném čase. Životní styl definuje jako volitelný, založený na dobrovolném rozhodnutí, tedy jako subjektivní volbu založenou na hodnotách jedince. Tato volba nutně nemusí znamenat volbu většinovou a v takovém případě se právě jedná o alternativní životní styl, který může ve větší skupině tvořit určitou subkulturu a zpravidla projevuje nesouhlas s obvyklým (konformním) životním stylem a může se setkat s projevy nesouhlasu ve svém okolí. Přijaté hodnoty mají vliv na společenskou interakci, komunikaci a vztahy a jsou zdrojem identity uvnitř skupiny, rovněž fungují jako zdroj obsahu sociálních rolí. Krom hodnotového žebříčku vidí Duffková jako kritérium volby životního stylu i životní podmínky, tedy pohlaví, věk, vzdělání, socioekonomické postavení, místo

---

⁵⁸ WILLIAMS, Patrick: Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts, *Sociology Compass* 1/2, 2007, p. 572-593.

⁵⁹ MAFFESOLI, Michel: *The Times of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*, London: SAGE, 1994.

⁶⁰ KOLÁŘOVÁ, Marta: *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, Praha: SLON, 2011.

bydliště či rodinný stav. Tyto aspekty však mohou a nemusí být stěžejní, neboť například freetekno jako subkultura není homogenní a vyznačuje se poměrně velkou diverzitou ve všech výše uvedených podmínkách.⁶¹

5. 1. FREETEKNO SUBKULTURA

Historie freetekna navazuje na několik myšlenkových a hudebních směrů západní Evropy 80. a 90. let, zejména na fenomén squattingu a na hnutí *New Age travellers*,⁶² které se formovalo jak kolem rockových hudebních festivalů ve Velké Británii, tak kolem začínající scény *rave* tamtéž. Krom rozvoje prostředků masové komunikace přispělo ke vzniku *raveparties* i rozšíření taneční drogy extáze. Z důvodu nedostatku prostoru se v této práci nebudu obšírněji zabývat historií freetekno scény, pouze nastíním její kořeny a následně její počátky v České republice a provedu stručnou sumarizaci popisu jejího fungování.

Historie taneční scény (*rave scene*, *techno scene*), ze které se pak vyvinula i freetekno subkultura, navazuje na tzv. *travellerská hnutí* v Anglii. Ta se vyznačovala kočovným způsobem života a nesouhlasem s většinovými hodnotami společnosti, především s konzumem a honem za majetkem. Od svého vrcholu v 60. letech minulého postupně tato hnutí upadala, až se začala znovu ve větší míře objevovat začátkem let osmdesátých. Dalším důvodem vzestupu taneční hudby byl i vývoj techniky a dostupnost hudební technologie. Žánry taneční hudby, které se v té době souhrnně nazývaly *rave* (a dnes se občas souhrnně nazývají *techno*), jsou monotónní, využívají silnou basovou linku, syntetické zvuky a opakované elektronické rytmy, které se skládají do dlouhých nepřerušovaných skladeb (tzv. *sets*). Vznik elektronické hudby se samozřejmě datuje již dříve, ale k jejímu skutečnému rozmachu došlo až v osmdesátých letech právě díky vývoji a dostupnosti digitálních technologií. K její dnešní podobě byla rovněž elektronická hudba ovlivněna punkem a tzv. industriální hudbou. *Rave* měl původně podobu ilegálních *parties*, spojených s aktuální podobou taneční muziky, světelnými efekty a nejrozšířenějšími tanečními drogami, extází a MDMA.⁶³

---

⁶¹ DUFFKOVÁ, Jana – URBAN, Lukáš – DUBSKÝ, Josef: *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.

⁶² LOWE, Richard – SHAW, William: *Travellers: Voices of the New Age Nomads*, London: Fourth Estate, 1993.

⁶³ SMOLÍK, Josef: *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*, Praha: Grada, 2010, s. 233-236.

Pro vznik české scény byl stěžejní vývoj událostí ve Velké Británii, tedy především rychle rostoucí počet návštěvníků *raveparties*, který vyvolal reakci v podobě represivních zákonů, které pořádání těchto akcí v podstatě znemožnily. To přispělo k větší politické radikalizaci většiny členů této subkultury a zároveň přimělo mnoho soundsystémů⁶⁴ k opuštění Británie a kočování po kontinentální Evropě, která byla k pořádání *parties* shovívavější. První z nich se v České republice objevily v roce 1994 (*Spiral Tribe* a *Mutoid Waste Company*) a v jejich režii se zde uskutečnil první teknival⁶⁵ na louce u Hostomic, tehdy pod názvem *Freetekno festival*, později se tato akce opakovala pod názvem *Czechtek*.⁶⁶

V návaznosti na tyto události se začaly formovat první české soundsystémy, např. *NSK*, *Mayapur*, *Ladronka soundsystem* či *Cirkus Alien*. Kromě teknivalů začalo přibývat i menších akcí v klubech, hospodách či squatech, nebo venku v odlehlých místech, například ve vojenských prostorech.

Freetekno jako subkultura se v českém prostředí poprvé setkala s vědeckým zájmem v roce 2005 po masivním zákroku na desátém ročníku *Czekteku*, který byl rozeznán policií za použití fyzické síly.⁶⁷ Sociolog Jan Keller následně publikoval článek, v němž zpochybňuje existenci freetekno subkultury a pokládá ji za technokonzum, tedy pouze za jiné vyjádření konzumních hodnot, nikoliv jejich alternativu. Masivní užívání drog na *parties* považuje za „poněkud zvláštní vyjádření liberálního individualismu“ a likvidaci *Czekteku* nevnímá jako projev intolerance k subkultuře ze strany středního proudu (tudíž za významné politické téma), ale pouze za potlačení projevu bezohledného konzumerismu, který se maskuje jako alternativa.⁶⁸

Ondřej Slačálek, autor kapitoly popisující freetekno scénu v knize *Revolta stylem*, publikoval na základě rozhovorů s respondenty studii tohoto fenoménu s velkou výpovědní hodnotou. Ke Kellerově článku se vyjadřuje spíše s despektem, ačkoliv přiznává dílčí výstižnost jeho názorů, kterou přiznali i někteří Slačálkovi respondenti. Vymezuje se však proti tvrzení, že freetekno pouze jinými prostředky dosahuje stejného cíle, tedy konzumu, jako většinová kultura, a tudíž v závěru není alternativou. Právě v autonomii, v alternativním způsobu fungování nezávisle na zdrojích ze strany většiny, vidí fungování freetekno scény jako společenské opozice. Kellera tedy kritizuje nikoliv za špatnou charakteristiku této

---

⁶⁴ Soundsystém je označení pro uskupení lidí, kteří společně vlastní techniku potřebnou k uspořádání freeparty a takovéto akce pořádají.

⁶⁵ Teknival je označení pro velký festival freetekno hudby, který se koná pod širým nebem za účasti mnoha soundsystémů a návštěvníků. Neplatí zde žádná omezení pro participující soundsystémy.

⁶⁶ <http://nyx.cz>, Halomrdy X spirit, 23. 11. 2015.

⁶⁷ http://zpravy.idnes.cz/special-czechtek-2005-0oz-/domaci.aspx?c=A050801_131133_domaci_kot, 2. 12. 2015.

⁶⁸ KELLER, Jan: Systémový underground, *Právo*, 1. září 2005.

subkultury, ale za podcenění významu její formy.⁶⁹

Krom výše zmíněných textů vzniklo množství závěrečných prací zabývajících se fenoménem freetekna, např. diplomová práce *Česká techno subkultura na přelomu století*⁷⁰. Z prací, které se zabývají konkrétnějšími aspekty ve freetekno komunitě jmenuje například bakalářskou práci *Freetekno a rituál*⁷¹, zabývající se úlohou rituálu a LSD, bakalářskou práci *Freeparty jako realizace subkultury freetekno*⁷² či bakalářskou práci *Konstrukce genderové identity u dívek, které poslouchají freetekno*⁷³.

Ve svém popisu ideologického základu freetekno scény budu vycházet především z práce Ondřeje Slačálka, jelikož je mi jeho interpretace této subkultury nejbližší (z mé pozice *insidera*). Slačálek definoval čtyři základní pojmy, které dle něj charakterizují myšlenkový i estetický půdorys freetekna. Samozřejmě je nutné brát na vědomí, že jakýkoliv ideální model může snadno sklouznout k modelu stereotypnímu.

Prvním a druhým zdrojovým pojmem je zde *autonomie a technologie*. Pojetí autonomie ve freetekno scéně koresponduje s konceptem dočasné autonomní zóny Hakima Beye, který tvrdí, že čas revolucí skončil a že namísto vzhlížení k celospolečenské změně je nutné vytvářet v konkrétním čase a místě dočasně ostrůvky nekontrolovatelné svobody, radosti a sounáležitosti. Autonomní zóna by měla dle jeho teorie existovat jako nepozorovaný prostor, který nemá hledat způsoby jak přetrvat, ale naopak v okamžiku odhalení většinovou společností zmizet, nepozorovaně se přeskupit a vzniknout jinde. Autonomie neznamená konfrontace, pouze nezávislost.⁷⁴ Tuto ideu můžeme pozorovat ve fenoménech nomádství, squattingu, či právě freetekna, kdy se soundsystémy přesouvají z místa na místo a dočasně svépomocí vytvářejí autonomní prostory (*parties*). Tento horizont je podle Grahama St Johna nikoliv utopistický, nýbrž heterotopický – tedy dočasně přetvařuje konkrétní místo na místo ideální.⁷⁵

V souvislosti s technologií zde zmiňuje Slačálek především fenomén tzv. *DIY*, neboli *do it yourself* (udělej si sám), tedy schopnost poradit si vlastními silami a schopnostmi s praktickými a technickými obtížemi bez nutnosti vyhledávat odbornou pomoc. V kontextu

---

⁶⁹ SLAČÁLEK, Ondřej: České freetekno – pohyblivé prostory autonomie?, *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, Praha: SLON 2011, s. 83-122.

⁷⁰ ZEMAN, Daniel: *Česká techno subkultura na přelomu století*, Praha: diplomová práce FF UK, 2009.

⁷¹ CAHA, Lukáš: *Freetekno a rituál*, Praha: bakalářská práce ETF UK, 2011.

⁷² CHALUPOVÁ, Radka: *Freeparty jako realizace subkultury freetekno*, Praha: bakalářská práce FHS UK, 2011.

⁷³ PRAJEROVÁ, Andrea: *Konstrukce genderové identity u dívek, které poslouchají freetekno*, Libčice nad Vlatavou: bakalářská práce FHS UK, 2009.

⁷⁴ BEY, Hakim: *Dočasná autonomní zóna*, Praha: Transit, 2005.

⁷⁵ ST JOHN, Graham: *The Diference Engine: Liberation and the Rave Imaginary, Rave, culture and religion*, London: Routledge, 2004, p. 17-44.

freetekna je tento pojem vztažen především na kulturu a její produkci, tj. na možnost produkce veškerých artefaktů nutných k pořádání kulturní akce svépomocí a rovněž k vlastní schopnosti vyřešit problém (např. opravu auta) vlastními silami. Zde se může jednat v rámci freetekno subkultury i o vlastní produkci oděvů (zejména pomocí sítotisku) a z toho plynoucí částečné nezávislosti na oděvním byznysu. Rovněž zde autor zmiňuje úlohu internetu jako hlavní platformy pro organizaci *parties*.

Druhými dvěma pojmy jsou *spiritualita* a *hédonismus*. Freetekno akce je pro většinu jejích účastníků zážitkem vytržení se z běžného života, kolektivní hédonismus ve své pozitivní i negativní formě – mnoho respondentů vnímá zážitky v průběhu freetekno party jako spirituální, ačkoliv se ve finále v jejich sebekritických hodnoceních jedná pořád spíše o „extrémní diskotéku“, která je spjatá s prakticky neomezenou zábavou a také konzumací drog. Bylo by zavádějící v českém prostředí vnímat freetekno jako nové náboženství, ale i jej vnímat pouze jako čistý konzumerismus zážitků. Party je navíc zcela rovnostářská, potkávají se tam lidé různého pohlaví, věku a z diverzního sociálního prostředí.

Dalšími důležitými atributy freetekno party je nekomerčnost, odmítání kultu osobnosti (DJ zde není vidět a pouze reprezentuje celý soundsystém, což tuto subkulturu odlišuje nejen od kultury mainstreamové, ale i ostatních subkultur), dále relativní genderová vyrovnanost (ženy jsou ve freetekno kultuře zastoupeny poměrně hojně a aktivně a nezřídka konají i jinak typicky „mužské“ práce (mixování hudby, řízení nákladního auta))⁷⁶ a určitá hierarchie daná institucionálním kapitálem starších „zakládajících“ soundsystémů, jejichž členové jsou v nadřazenější pozici, než mladí účastníci party bez vazby na konkrétní soundsystém. Opět z důvodu nedostatku prostoru se v této práci nebudu zabývat podrobným popisem ideového i praktického základu freetekno kultury, neboť již existuje poměrně hodně prací mapujících tento fenomén.

5.2. VÝROČNÍ UDÁLOSTI VE FREETEKNU

Jak je již naznačeno v předchozí kapitole, venkovní freetekno párty se pořádají zejména v letních měsících, případně v teplejších měsících na jaře a na podzim. V chladnějších obdobích se přesouvají do klubů - kde se vytrácí prvek vytváření dočasné autonomní zóny, neboť nutně dochází k dohodě o pronájmu s majitelem klubu - a také do opuštěných

---

⁷⁶ PRAJEROVÁ, Andrea: *Konstrukce genderové identity u dívek, které poslouchají freetekno*, Libčice nad Vlatavou: bakalářská práce FHS UK, 2009, s. 38-45.

industriálních prostor, kde naopak akce může kopírovat model dočasné autonomní zóny, pokud je daný prostor obsazen ilegálně. Nejčastěji se jedná o již nefungující tovární budovy, případně sklady, které se nacházejí v odlehlejších lokalitách, aby hudba nerušila místní obyvatele a následně nedocházelo ke střetům s policií. Výjimkou bývá obsazování podobných prostor v centru města, při kterém se již předem počítá s brzkým ukončením párty ze strany policie, a které má charakter manifestační, například má za úkol poukázat na špatný stav některých nevyužívaných prostor a machinace s nemovitostmi, případně má podtext adrenalinové hry „kdo s koho“. V tomto bodě se freetekno kultura mísí s ideály squattingu. Pořádání zimních freetekno party ve squatech je rovněž častým jevem, což ovšem v současné době vzhledem k současné absenci společensky a kulturně aktivních squatů v České republice nelze realizovat.⁷⁷

Hlavními výročními událostmi v historii freetekno komunity v českém prostředí jsou letní technivaly spojené s návštěvou zahraničních soundsystémů, jak je již zmíněno v kapitole pojednávající o historii, viz výše. Tyto akce se pořádají každoročně přibližně ve stejnou dobu a často i na stejném místě, pokud tam v předchozích letech nebyly problémy s policií. Jako nejznámější z nich můžeme uvést *Czechtek*, který byl ukončen v roce 2005, zahraniční soundsystémy již v letech předchozích většinou přesunuly své působení dále na východ, vzhledem k vyostření represivní politiky vůči pořádání freetekno akcí v České republice. Výjimku tvoří například akce s názvem *Space Picnic*, která se pořádá na přelomu července a srpna již šestým rokem – jedná se o model technivalu otevřeného všem soundsystémům a každoročně zaznamenává velký počet účastníků ze zahraničí. Další výroční události jsou většinou spojené s konkrétním soundsystémem, který pořádá vlastní tradiční párty. Z nich můžeme zmínit například *Hchkrdtn* párty, vzniklou spoluprací osmi různých skupin, které se navzájem znají, nebo *Final Farewell*, kterým jiné spřátelené soundsystémy každoročně zakončují letní sezonu. Tyto události nemají návaznost na žádný lidový obyčej, představují tradici pouze v rámci freetekno kultury a čas a místo jejich konání závisí na domluvě mezi soundsystémy a jejich členy.

Zimní výroční párty se konají rovněž pravidelně, ale některé z nich mají návaznost na události liturgického roku – zejména Vánoce. Zde můžeme zmínit akci s názvem *Vánoční diktát*, který se koná pravidelně poslední víkend před vánočními svátky. Některé akce se konají rovněž na Štědrý den, ale jedná se vesměs o akce klubové, které nepořádá konkrétní soundsystém, ale spíše vedení klubu. Parodii na slavení svátku sv. Valentýna představuje

---

⁷⁷ <http://nyx.cz>, Squatting, 10. 12. 2015

každoroční párty s názvem *Rave against st. Valentine*, která má upozornit na komerční povahu tohoto svátku.⁷⁸

Oslava filipojakubské noci formou freetekno party se v České republice tradičně pořádá přibližně od začátku století každoročně na několika místech po celé zemi. Přesné datum konání první freetekno party ku příležitosti oslav filipojakubské noci se bohužel nepodařilo dohledat ani z internetu, ani prostřednictvím respondentů. Z dostupných informací ovšem víme, že první čarodějnické party probíhaly již na přelomu milénia. Mezi tradiční patří například akce s názvem *Shot Down the Witch* v moravském Klokočově, či *Czarotek* (v roce 2015 pořádán na severu Čech), dále například *Wicked Witches* (2015 u Berouna). *Czarotek* (*čarotek*) je název, kterým se obvykle označuje libovolná freetekno akce pořádaná v tuto dobu, případně se používá prosté označení *čarodky*, *čarodějnice*. Návaznost na pálení čarodějnic jako tradiční oslavu filipojakubské noci je tedy zřejmá, úkolem této práce je zjistit, zda existuje i v reáliích, případně ve vnímání samotných účastníků freetekno party. Vědomě uvádím, že akce s označením *czarotek*, *čarodky* se konají „v tuto dobu“ a nikoliv jen a pouze 30. dubna, neboť dané události většinou probíhají nejbližší víkend k filipojakubské noci, případně první víkend po ní. Důvody jsou nasnadě, příprava freetekno párty je poměrně náročnou záležitostí a samotný průběh je záležitost vyžadující minimálně jeden večer a jeden následující den volna.⁷⁹

Pro většinu soundsystémů symbolizuje čarodějnická freetekno párty především začátek sezony venkovních akcí, což je možná důvodem, proč je termín kolem filipojakubské noci tak oblíbený a proč tolik soundsystémů v tuto dobu párty pořádá. V teplejších letech se občas objeví freetekno party již v průběhu dubna, ale zpravidla jde o malou, ojedinělou a podmínkou jejího pořádání často bývá umístění v alespoň částečně zakrytém objektu, který spolu s další instalací plachet umožní jeho plochu vytopit. Někdy počasí nedovolí ani to a *czarotek* tak bývá první příležitostí k setkání pod širým nebem. Tato událost se tak – více než která jiná – stává rituálem a významným mezníkem v roce freetekno komunity, neboť signalizuje návrat ven, do přírody, což je pro mnoho členů této subkultury kruciólní součástí prožitku. Tato skutečnost se projevuje jak v části komunity „víkendové“, která se freeteknu věnuje pouze dílčím způsobem, tak výrazněji v té části subkultury, pro kterou je mobilita životním stylem.

---

⁷⁸ <http://nyx.cz>, U kouzelného kokotoče, 10. 12. 2015

⁷⁹ <http://nyx.cz>, Události, 12. 12. 2015

„Czarotek je vždy nabit pozitivní energií a radostnou vidinou nové open-air sezóny. Vidím v tom paralelu s tradičními oslavami jara, protože stejně jako našim předkům, i nám začíná ta jednodušší a radostnější část roku.“

(Honza, 26 let)⁸⁰

Míru návaznosti tohoto rituálu na původní způsob slavení filipojakubské noci je možné pozorovat i z hlediska difference dekorací a vizuální stránky čarodějnické freetekno party celkově. Začít můžeme u *flyerů*,⁸¹ na nichž můžeme pozorovat celou škálu čarodějnických motivů (viz Příloha č. 4). Rovněž v názvech akcí jsou čarodějnické motivy prakticky bez výjimky, např. *Shot Down the Witch, Mystic Hexe, Wicked Witches* apod. Tuto skutečnost lze zjistit jak zhlédnutím několika flyerů k čarodějnickým akcím, tak z odpovědí respondentů:

„Rozdíl mezi czarotekem a jinou freeparty v průběhu roku vnímám hlavně v estetice letáků a názvů akcí. Skoro každý mejdan má v názvu něco týkající se čarodějnic a flyery jsou plné čarodějnických motivů, čarodějnic, košťat, koček. Několikrát jsem zahlédla na letáku i dýně (spojované s Halloweenem), takže myslím, že spousta současných mladých lidí má v pojetí tradic trochu zmatek.“

(Eva, 25 let)⁸²

Roli ohně na čarodějnické party vnímá pozitivně mnoho mých respondentů. Podobně, jako se podstata slavení filipojakubské noci pálením čarodějnic přesunula více do polohy setkání u ohně s přáteli a následné oslavy, na freetekno akci hraje oheň roli společenské zóny. Samozřejmě je zde jeho praktická role, role producenta tepla – proto se na čarodějnických akcích oheň vyskytuje častěji, než na ostatních akcích v průběhu roku. Rychle se však stává spíše místem setkání lidí blízkých i cizích.

---

⁸⁰ Viz Příloha č. 2.2

⁸¹ Flyer (neboli *leták*) je grafická pozvánka na party. Můžeme vyčíst některé informace o party – soubory, které jí pořádají, datum konání atd. V případě legálních party například i souřadnice GPS. Pokud je pořádána akce ilegální, často se u ní setkáme s heslem *Ask your friends* (Ptej se přátel). Flyer může být šířen jak v tištěné formě, tak elektronicky.

⁸² Viz Příloha č. 2.3

„Ráda bych vnímala czarotek jako skutečný rituál, ale ne vždy se to zadaří, protože to tak často nevnímají sami organizátoři. Jednou se mi stalo, že jsem byla na „czaroteku“ někde, kde nehořel žádný oheň! Ach, jak trapné! Že se nestydí uspořádat mejdan, který má v názvu „čaro..“ na území CHKO, kde se ohně pálit nesmí. Bylo to pro mě obrovské zklamání, od té doby se vždy ujišťuji, že bude oheň přítomný.“

(Tonka, 23 let)⁸³

„Oheň je samozřejmě pro většinu lidí na party spíše praktickou záležitostí než symbolickou, koncem dubna bývá ještě hodně zima a bez něj by to nejspíš moc nešlo. Kolem ohně se shromáždí ti, kterým je zima, nebo když si chtějí odpočinout, zakouřit a popovídat. Často, když ten večer není moc dobrá hudba, strávíme u ohně víc času než u beden. Pak to opravdu připomíná spíše posezení s přáteli u táboráku.“

(Eva, 25 let)⁸⁴

„Oheň na mejdanu nehraje zas až takovou roli, ale ale pozoruji obecně u přátel kolem freetekna častou snahu rozdělovat ohně v okolí stage, hlavně kvůli místu pro popovídání si, zahřátí se, uklidnění se. Oheň se tak stává na freeparty takovou společenskou zónou.“

(Honza, 26 let)⁸⁵

„Hlavní rozdíl mezi czarotekem a jinou party vnímám hlavně v té roli ohně, třeba fireshow, to se na jiných akcích tolik nevidí.“

(Terka, 29 let)⁸⁶

---

⁸³ Viz Příloha č. 2.5

⁸⁴ Viz Příloha č. 2.3

⁸⁵ Viz Příloha č. 2.2

⁸⁶ Viz Příloha č. 2.4

6. ZÁVĚR

Zkoumání fenoménu filipojakubské noci v historickém kontextu sumarizovalo dle mého názoru dostatečné teoretické ukotvení daného problému a poskytlo mi základ k úvahám o jeho současné podobě. Oslava pálení čarodějnic, neboli filipojakubská noc, je dle mého názoru záležitostí stále praktikovanou, ačkoliv podoby této oslavy poněkud změnila svůj ráz.

Freetekno subkultura a pořádání čarodějnických freeparties, jakožto alternativa k tradiční podobě oslav, se ukázala jako reálná možnost, alespoň dle výpovědí mých respondentů a ostatních informací, které jsem měl k dispozici, včetně vlastního zúčastněného pozorování.

Ukázalo se nejen, že většina mnou dotázaných členů freetekno subkultury vnímá spojitost čarodějnické freetekno party s tradiční podobou slavení tohoto svátku, ale i překvapivá skutečnost, že respondenti, kteří se neúčastní freetekno parties již filipojakubskou noc v tradiční podobě prakticky neslaví. Tento výstup samozřejmě není podložen dostatkem sebraného materiálu, neboť jsem se soustředil především na členy dané subkultury, ale je nutno jej brát v potaz. K zodpovězení otázky životnosti tradice slavení filipojakubské noci v České republice v širším kontextu by tedy bylo nutné lépe prozkoumat jeho podobu v současném lidovém prostředí. Tato oblast je doposud zmapována spíše zběžně, ale i dle výpovědi dr. Langhammerové a dalších použitých zdrojů jsem získal dojem, že tradiční podoba slavení filipojakubské noci svou podobu výrazně změnila, nebo z části vymizela úplně.

Odpověď na naši vědeckou otázku – zda dokáže současná subkultura napomáhat udržovat životnost tradičního výročního obyčeje – se však zdá být pozitivní. Respondenti z řad freetekno subkultury vnímají z větší části návaznost na tradiční svátek filipojakubské noci a zároveň většina z nich je schopna jmenovat i konkrétní skutečnosti, které je k tomuto pocitu vedou, zejména pak roli ohně na čarodějnických freetekno parties, jejich vizuální stránka či významné spirituální prožitky související s příchodem jara a léta a s ním spojenými oslavami, které mohou být chápány jako paralela k oslavám tradičních pastevců a zemědělců. Tyto specifické oslavy v rámci dané subkultury tedy můžeme označit za značně diferenciovanou alternativu k tradiční podobě filipojakubské noci, ale se zřetelnou návazností. Vzhledem k celkovému posunu ve vnímání tohoto svátku můžeme tedy

řící, že se jedná o jednu z variant jeho pokračování, neboť rozdíly mezi současným a minulým jsou vidět i v tzv. lidové sféře jeho slavení.

V době globalizace a narůstajícího konzumerismu je hledání „původního a stálého“ více a více komplikovanější. Velká část svátků podléhá postupné komercializaci – ta je asi nejzřetelnější u vánočních svátků – a nekomercializované svátky často upadají v zapomnění, případně jsou nahrazeny těmi „importovanými“, které se v původním středoevropském zvykoslovném cyklu vůbec neslavily. Takovým příkladem může být Halloween nebo svatý Valentýn. Je tedy z mého pohledu žádoucí udržovat i ostatní svátky, a to i přesto, že v moderní době mohou mít poněkud rozdílnou podobu.

7. Seznam použité literatury

- BERNARD, Russel Harvey: *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, New Delhi: SAGE, 2013.
- BEY, Hakim: *Dočasná autonomní zóna*, Praha: Transit, 2005.
- BOWIE, Fiona: *Antropologie náboženství*, Praha: Portál 2008.
- CAHA, Lukáš: *Freetekno a rituál*, Praha: bakalářská práce ETF UK, 2011.
- DOUŠEK, Roman: *Úvod do etnologického výzkumu*, Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- DRÁPALA, Daniel: *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti: Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti*, Brno: Česká národopisná společnost, 2014.
- DUFFKOVÁ, Jana – URBAN, Lukáš – DUBSKÝ, Josef: *Sociologie životního stylu*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.
- ELIADE, Mircea: *Posvátné a profánní*, Praha: Oikoymenh, 2006.
- FRAZER, James George: *Zlatá ratolest*, Praha: Československý spisovatel, 2012.
- FROLEC, Václav: Lidová obyčejová tradice a obřadní kultura: terminologické otázky, *Národopisné aktuality 19*, Strážnice 1982, č. 4, s. 253-272.
- FROLEC, Václav (ed.): *Výroční obyčeje: Současný stav a proměny*, Brno: Blok, 1982.
- GENNEP, Arnold van: *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, Praha: Portál, 2005.
- HIRT, Tomáš: *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2012.
- CHALUPOVÁ, Radka: *Freeparty jako realizace subkultury freetekno*, Praha: bakalářská práce FHS UK, 2011.
- IRWIN, John: Notes on the Status of the Concept Subculture, *The Subculture Reader*, London: Routledge, 1997, p. 73-100.
- JANEČEK, Petr (ed.) *Folklor atomového věku*, Praha: Národní muzeum, 2011.
- JENKS, Chris: *Subculture: The Fragmentation of the Social*, London: SAGE, 2005.

- KELLER, Jan: Systémový underground, *Právo*, 1. září 2005
- KOLÁŘOVÁ, Marta (ed.): *Revolta stylem: Hudební subkultury mládeže v České republice*, Praha: SLON, 2011.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina: *Čtvero ročních dob v lidové tradici*, Praha: Petrklíč, 2008.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina: *Lidové zvyky: Výroční obyčeje z Čech a Moravy*, Praha: Lidové noviny, 2004.
- LOWE, Richard – SHAW, William: *Travellers: Voices of the New Age Nomads*, London: Fourth Estate, 1993.
- MACDONALD, Robert – SILDRICK, Tracy: In defence of subculture: Young people, leisure and social divisions, *Journal of Youth studies*, 9, 2006.
- MAFFESOLI, Michel: *The Times of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*, London: SAGE, 1994.
- MUGGLETON, David: *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*, Oxford: Berg, 2000.
- MURPHY, Robert Francis: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha: SLON, 1998.
- PENNICK, Nigel: *Rok: Tradice a svátky*, Praha: Dita 1994.
- PRAJEROVÁ, Andrea: *Konstrukce genderové identity u dívek, které poslouchají freetekno*, Libčice nad Vltavou: bakalářská práce FHS UK, 2009.
- SMOLÍK, Josef: *Subkultury mládeže: Uvedení do problematiky*, Praha: Grada 2010.
- ST JOHN, Graham: *The Diference Engine: Liberation and the Rave Imaginary*, *Rave, culture and religion*, London: Routledge, 2004.
- STRÁNSKÁ, Drahomíra: *Lidové obyčeje hospodářské: Zvyky při setí*, Praha 1931.
- THORNTON, Sarah: The social logic of subcultural capital, *The subcultures reader*, London: Routledge, 1997, p. 191-215.
- TURNER, Victor: *From Ritual to Theater: the Human Seriousness of Play*, New York: Performing Arts Journal Publications, 1982.
- TURNER, Victor: *Průběh rituálu*, Brno: Computer Press 2004.
- WILDEMUTH, Barbara: *Applications of social research methods to questions in information and library science*, Westport: Libraries Unlimited, 2009.

WILLIAMS, Patrick: Youth-Subcultural Studies: Sociological Traditions and Core Concepts, *Sociology Compass* 1/2, 2007, p. 572-593.

ZEMAN, Daniel: *Česká techno subkultura na přelomu století*, Praha: diplomová práce FF UK 2009.

ZÍBRT, Čeněk: *Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku: indiculus superstitionum et paganiarum*, Praha: Academia, 1995.

ZÍBRT, Čeněk: *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní pokud o nich vypravují písemné památky až po náš věk: příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha: Jos. R. Vilímek, 1889.

ZÍBRT, Čeněk: *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha: Vyšehrad, 2006.

Malý etnologický slovník, Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011.

Velký sociologický slovník, Praha: Karolinum, 1996.

8. Internetové zdroje

<http://nyx.cz> – Halomrdy x spirit, Squatting, Události, U kouzelného kokotoče (2015)

http://zpravy.idnes.cz/special-czechtek-2005-0oz-domaci.aspx?c=A050801_131133_domaci_kot
(2. 12. 2015)

PŘÍLOHA Č. 1.1

Pohlaví: muž

Věk: 30

Profese: student

Nejvyšší dosažené vzdělání: středoškolské s maturitou

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

U táboráku.

2) Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Většinou freetechno

Pokud jezdíš na freetekno party:

a) vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?

Ani moc ne - ne konkrétně čarodějnice, že by byl nějaký veleslavnej rituál. vnímám jako rituál každou party tohoto typu

b) vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem? (ná vaznost na tradice, role ohně...)

Ne, každá party je czarotek :)

líbí se mi, že čarodky jsou spíš nějaký pozůstatek divokýho národa - ani nevím, jestli Slovanů/Keltů či koho - a to jsou kořeny, co mě lákají.

PŘÍLOHA Č. 1.2

Pohlaví: muž

Věk: 23

Profese: neuvedeno

Nejvyšší dosažené vzdělání: neuvedeno

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

V dětství jsem nic takového neslavil

2) Jak slaviš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Pálení ohně, freeparty.

Pokud jezdíš na freetekno party:

a) vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?

Vnímám ji jako oslavu filipojakubské noci i jako rituál.

b) vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem? (návaznost na tradice, role ohně...)

Ano, vnímám tento rozdíl.

PŘÍLOHA Č. 1.3

Pohlaví: muž

Věk: 23

Profese: student

Nejvyšší dosažené vzdělání: středoškolské s maturitou

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

Chodil jsem do nedalekého lesa pro dřevo, vyráběl čarodějnic, s rodinou a sousedy jsme pálili ohně.

2) Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Většinou neslavím.

Pokud jezdíš na freetekno party:

(Musím podotknout, že nejezdím na freetekno party často.)

a) vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?

Nevnímám.

b) vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem? (návaznost na tradice, role ohně...)

Nevnímám tento rozdíl.

PŘÍLOHA Č. 1.4

Pohlaví: muž

Věk: 68

Profese: důchodce

Nejvyšší dosažené vzdělání: vysokoškolské

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

Asi týden před datem 30.4.jsme začali svozem dřeva na co největší vatru na kopci za vesnicí (z blízkého lesa nebo co dům dal),Toho se zúčastnili pouze kluci i následného hlídání vatry proti předčasnému podpálení kluky ze sousedních vsí.30.4.po setmění byl oheň za účasti převážné části omladiny (ale i dospělých) podpálen,hrálo se na harmoniku,kytaru,zpívalo,házely zapálená košťata apod.Dospělejší mládež zůstala při dohořívajícím ohni někdy i po půlnoci.Byla to i pro některé příležitost k navazování „ přátelství“mezi kluky a děvčaty,první kuřácké pokusy a ochutnávka doneseného domácího vína(pokud se to dověděli rodiče,byla hned 1.5.provedena ruční exekuce)

2) Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Neslavím

PŘÍLOHA Č. 1.5

Pohlaví: žena

Věk: 64

Profese: důchodce

Nejvyšší dosažené vzdělání: vysokoškolské

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

V dětství jsem tyto večery trávil s rodiči a bratrem i ostatními občany naší vesnice (většinou přišli téměř všichni) za vsí na kopečku, kde byla zapálena vatra (čarodějnice). Všichni jsme se na tento večer těšili i dobře bavili. Sousedé si povídali, něco popíjeli, mládež se bavila s harmonikou a písničkami, házela se košťata, byla to tradice a byl to fajn večer.

2) Jak slaviš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Nyní tento večer vlastně neslavíme, protože zahajujeme grilovací sezonu a to se určitě nedá nazvat oslavou filipojakubské noci. Na společné pálení ohňů zde ve městě nechodíme. Ale když vyjde počasí, tak je to také pěkný večer, který trávíme s manželem a kamarády.

PŘÍLOHA Č. 2.1

Pohlaví: muž

Věk: 25

Profese: IT vývojář

Nejvyšší dosažené vzdělání: Ing. ČVUT FEL – Otevřená informatika

- 1) **Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?**
- 2) **Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)**

Pokud jezdíš na freetekno party:

- a) **vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?**
- b) **vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem?**
(návaznost na tradice, role ohně...)

1) Dotazovaný v dětství pálení čarodějnic neslavil vůbec.

2) Dnes jezdí na freetekno party.

- a) Freetekno party jako oslavu filipojakubské noci nevnímá, nevidí v ní rozdíl oproti jakékoliv jiné freeparty po zbytku roku.
- b) Jediný rozdíl dle něj je v očekávané toleranci státních orgánů vůči hluku a rozsahu akce, neboť v tomto období se již koná freeparty tradičně a na tolika místech, že si na ní policisté i obyvatelé vesnic zvykli.

PŘÍLOHA Č. 2.2

Pohlaví: muž

Věk: 26

Profese: divadelní technik

Nejvyšší dosažené vzdělání: vysokoškolské (bc.)

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

2) Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Pokud jezdíš na freetekno party:

a) vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?

b) vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem?

(návaznost na tradice, role ohně...)

- 1) Dotázaný uvádí, že dělal v dětství velké táboráky na chatě, nebo chodil na vyhlídky pozorovat ohně v okolí (na venkově, s rodinou, příbuznými, známými).
- 2) Dnes jezdí na freetekno party a aktivně se účastní jejich pořádání, neboť je dlouhodobě členem soundsystému a rovněž DJem.
  - a) V podstatě vnímá, je to pro něj oslava času, kdy se dají začít provozovat venkovní aktivity. Vzhledem k freeparty je to mezník, od kterého se můžou pohodlně začít dělat open-air akce při kterých se cítí mnohem přirozeněji než při „indoor“ akcích. Rituálnost vnímá respondent jak v této jarní party, tak v jakékoli jiné freetekno akci. Je to rituál odproštění se od strastí všedního života a radování se s blízkými lidmi bez bariér (jak kdo vypadá, jakého je pohlaví atd...).
  - b) Ano, obecně u přátel kolem freetekna vidí častou snahu rozdělovat ohně v okolí stage, hlavně kvůli místu pro popovídání si, zahřátí se, uklidnění se. Oheň se tak stává na freeparty jistou formou společenské zóny.

PŘÍLOHA Č. 2.3

Pohlaví: žena

Věk: 25

Profese: student/částečný úvazek jako masér

Nejvyšší dosažené vzdělání: vysokoškolské (bc.)

1) **Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?**

2) **Jak slaviš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)**

Pokud jezdíš na freetekno party:

a) **vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?**

b) **vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem? (návaznost na tradice, role ohně...)**

1) Respondentka uvádí, že v dětství pálení čarodějnic neslavila, neboť vyrůstala v Praze a tam to nebylo ve zvyku. Zároveň dodává, že v době dospívání (upřesnila, že cca mezi 13 a 17 lety) byla několikrát díky svým známým a přátelům na „klasické“ oslavě, tedy pálení vatry na několika místech v okolí Prahy. Dodává, že mnohem méně než tradiční rituál tyto oslavy připomínaly záminku ke konzumaci alkoholu, a to hlavně místní mládeží. Nevybavuje si žádné propriety typu figuríny čarodějnice či rituály, jako je přeskakování ohně či smolnice.

2) Dotázaná nyní téměř navštěvuje pravidelně čarodějnickou freeparty, dohromady jich zažila přibližně pět.

a) Zcela jasnou návaznost freeparty na rituál FJ noci nevnímá, ale určitá podobnost tam je, dle dotázané se 30. duben hodí pro zahajovací akci sezony a symbolizuje návrat ven do přírody, filipojakubská noc byla tedy spíše „využitá“. Na druhou stranu uznává, že freeparty s klasickým způsobem čarodějnické oslavy má jisté společné prvky, jmenovitě oheň, tanec, hluk.

b) Vnímá rozdíl v estetice, především letáků a názvů pro čarodějnické techno.

Na párty to už tak vidět není, možná na některých dekoracích, ale např. oheň je v tomto případě spíše praktickou záležitostí než symbolickou. U ohně se sejdou lidi, když je jim zima, když si chtějí odpočinout, zakouřit, popovídat. Často se stává, že pokud hudba ten večer není moc dobrá, stráví respondentka u ohně víc času než tancem. Freeparty pak náhle připomíná spíše posezení s přáteli u táboráku.

PŘÍLOHA Č. 2.4

Pohlaví: žena

Věk: 29

Profese: novinářka

Nejvyšší dosažené vzdělání: vysokoškolské (bc.)

1) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

2) Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Pokud jezdíš na freetekno party:

a) vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?

b) vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem?

(návaznost na tradice, role ohně...)

1) V dětství slavila respondentka pálení čarodějnic na vesnici, u velkého ohně s ostatními dětmi a rodiči. Časem se tyto oslavy přehouply do setkání mládeže (již bez rodičů), s alkoholem.

2) Nyní jezdí na freeparty, kde ale stejně dle svých slov tráví nejvíce času u ohně (který pokládá za jistou společenskou zónu)

a) Dotázaná pokládá czarotek za „rovnocenný“ k rituálu pálení čarodějnic a pozoruje zde přímou paralelu. Rovněž zdůrazňuje důležitost tohoto mezníku v roce, neboť se jedná o první párty sezony, která symbolizuje návrat ven, což je pro ni velice důležité.

b) Vnímá rozdíl rovněž mezi czarotekem a ostatními freetekno mejdany, připomíná především roli ohně, například fireshow (akrobatické kousky se zapálenými tyčemi a kužely, které jsou na některých freeparties prezentovány).

PŘÍLOHA Č. 2.5

Pohlaví: žena

Věk: 23

Profese: marketingový poradce

Nejvyšší dosažené vzdělání: střední s maturitou

3) Jak jsi slavil filipojakubskou noc – pálení čarodějnic (30. dubna) v dětství?

4) Jak slavíš filipojakubskou noc nyní? (pálení ohně/ freetekno party/neslavím...)

Pokud jezdíš na freetekno party:

- a) **vnímáš ji jako oslavu filipojakubské noci/výroční rituál?**
- b) **vnímáš rozdíl mezi klasickou freeparty a tzv. czarotekem? (návaznost na tradice, role ohně...)**

- 1) Respondentka slavila tento svátek společně s rodiči, na vesnici u jejich známých. Základem byl pořádný oheň, který sdružoval všechny přítomné. Občas se přes něj i skákalo. Všude kolem běhaly děti a slavnost měla údajně pro ni velmi silnou atmosféru, zapálení čarodějnice znamenalo vypořádání se se zlem. Pak se ale její postoj vůči čarodějnicím změnil a začala je mít ráda. Když bylo dotázané přibližně 13, dozvěděla se původní význam pálení čarodějnic díky filmu Kladivo na čarodějnice, což v ní zanechalo poměrně hluboký dojem. Společně s tím, co se o svátcích dozvěděla i z jiných vyučovacích předmětů, vytvořil se v ní vůči katolickým svátkům obecně odtažitý postoj, neboť si uvědomila, že většina českých svátků má základ v pohanských dobách a křesťanská liturgie je na ně pouze našroubována.

2) Respondentka nyní jezdí na freeparty

- a) Respondentka uvádí, že si vždy vzpomene na tisíce žen upálených na hranicích a vyvolává to v ní silné pocity a její mysl se vrací do minulosti.
- b) Dotázaná tento rozdíl vnímá a ráda by slavila tento svátek více tradičně, ale ne vždy se to zadaří. Jednou se jí stalo, že byla na „czaroteku“ někde, kde nehořel žádný oheň a byla tím velmi zklamána. Problém vidí v organizátorech party, kteří vědomě uspořádali tuto událost v CHKO, kde se ohně rozdělávat nesmí. Bylo to pro ni obrovské zklamání, od té doby se vždy ujistí, že bude oheň přítomný, neboť je pro ni velmi důležitý.

PŘÍLOHA Č. 3

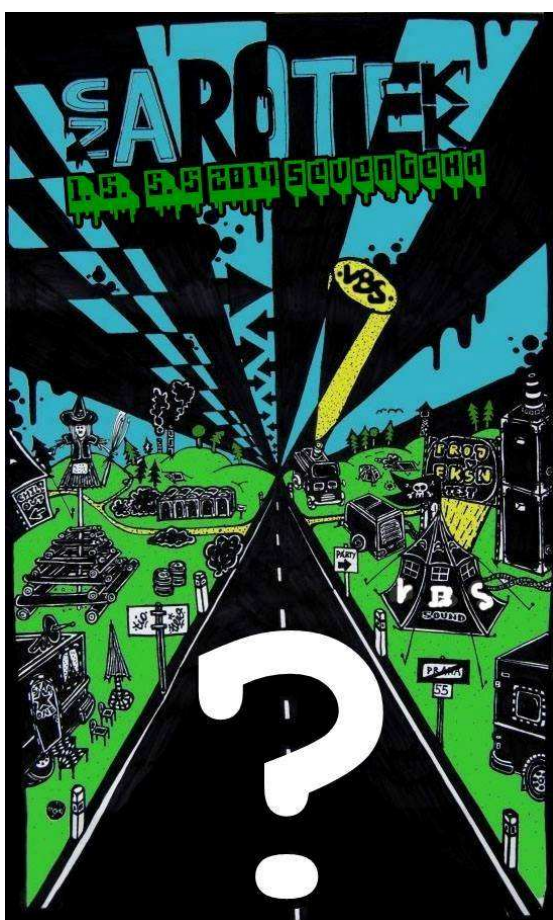
Dne 8. prosince jsem se sešel s dr. Jiřinou Langhammerovou z důvodu získání informací k mé bakalářské práci.

Během asi hodinového rozhovoru jsme probírali slavení filipojakubské noci v průběhu dějin, zejména pak v dobách socialistického režimu, který perzekvoval slavení jiných svátků než prorežimních, zejména pak svátky církevní (svátky předkřesťanské nebyly potírány tak výrazně). Některé svátky z života českého lidu zmizely úplně (například Boží tělo). Rovněž jsme probrali oddělení rituálu stavění májů od pálení čarodějnic, přičemž po Sametové revoluci sílí význam pálení čarodějnic a stavění májů se zachovalo pouze velmi zřídka a zejména u starší generace. Důvod vidí Jiřina Langhammerová především v tom, že ke stavění májů je třeba určitých schopností a zkušeností, kdežto pálení čarodějnic je zábava vcelku prostá. Po revoluci rovněž došlo k celkovému uvolnění poměrů, zjednodušení podmínek pro pořádání podobných akcí a to jak z hlediska politického, tak z dalších důvodů (role internetu apod.). V dnešní době je dle Jiřiny Langhammerové příhodné klima k obnovování tradic, neboť lidé se rádi vrací k domnělým kořenům prostřednictvím podobných neorganizovaných rituálů v přírodě, jako jsou právě čarodějnice.

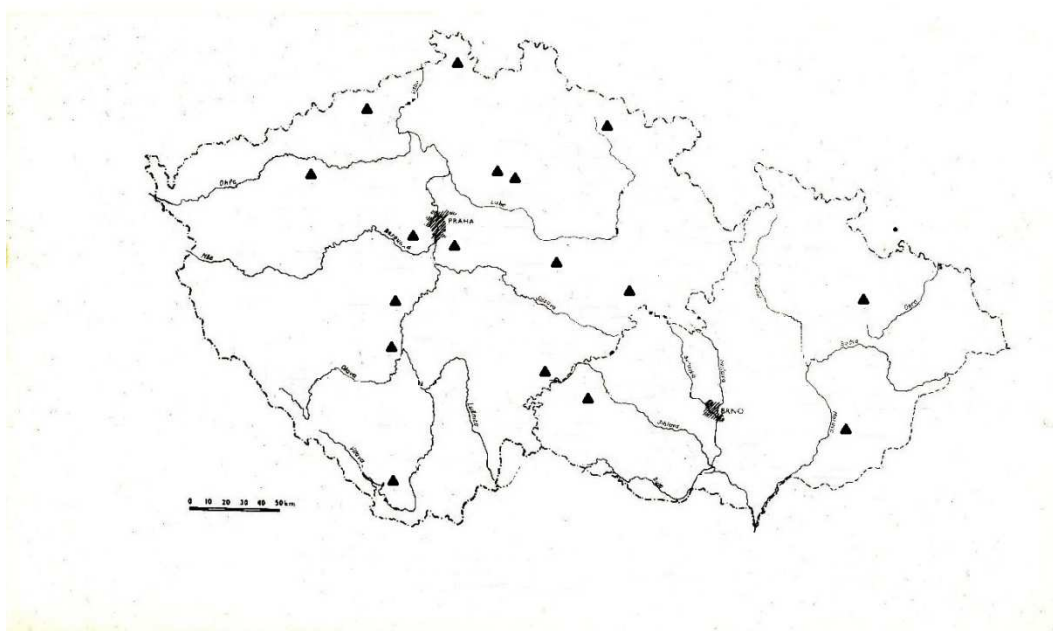
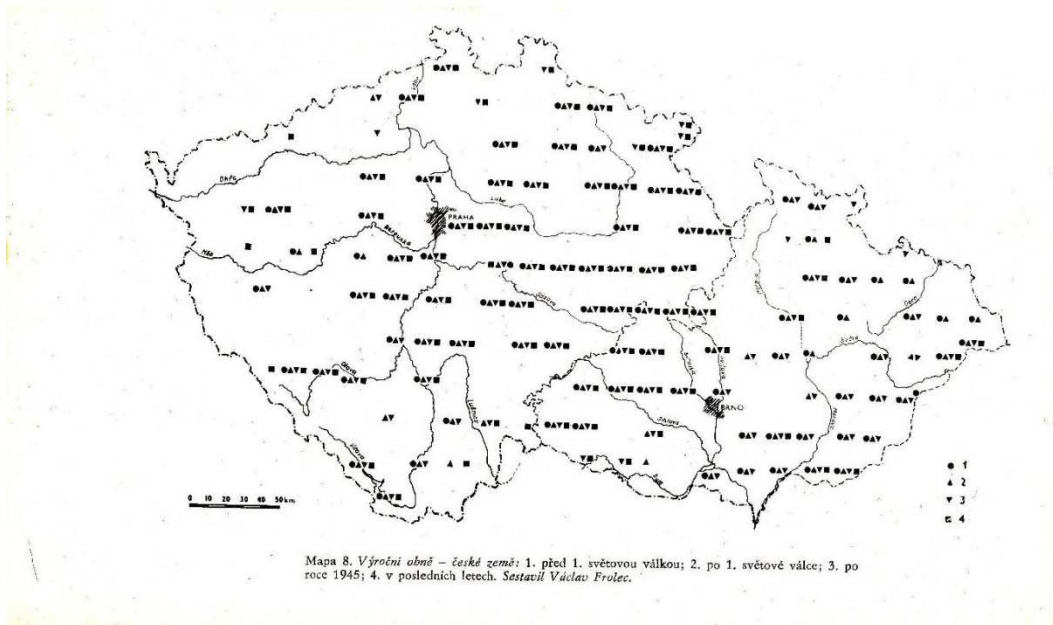

PŘÍLOHA Č. 4

Ukázky čarodějnických letáků

Mapa pálení výročních ohňů v Českých zemích sestavená Václavem Frolcem (FROLEC, Václav (ed.): *Výroční obyčejje: Současný stav a proměny*, Brno: Blok, 1982) a mapa čarodějnických freeparty konaných v roce 2014:

Fotografie z čarodějnické freeparty s názvem Mystic Hexe pořádané 2. 5. – 4. 5. 2014 na louce u Orlíku nad Vltavou (vlastní archiv):

